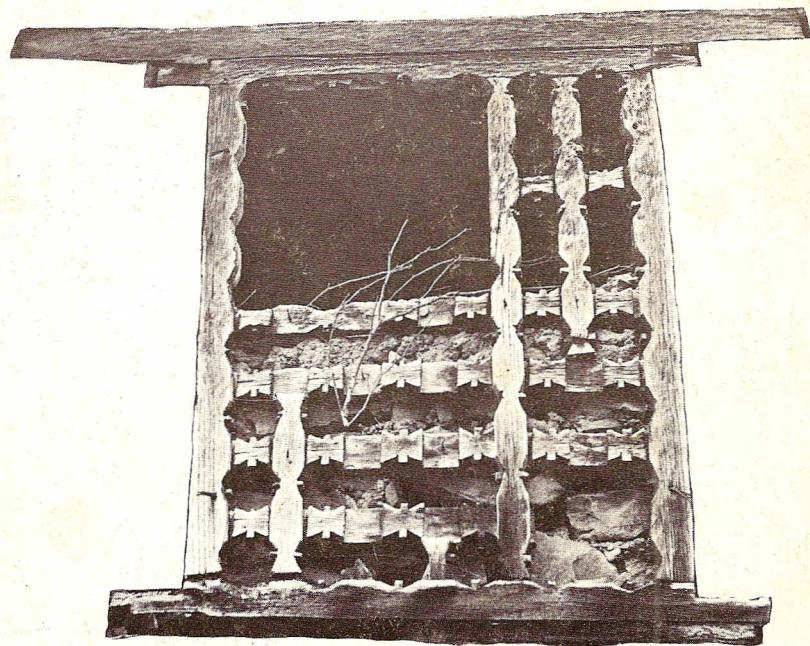

ΆΡΜΟΛΟΙ

ΤΡΙΜΗΝΗ ΕΚΔΟΣΗ ΜΕ ΘΕΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ ΚΑΙ ΤΑ ΓΥΡΩ ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΑ

αρμολόι

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΜΕ ΘΕΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ
ΚΑΙ ΤΑ ΓΥΡΩ ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΑ

Έκδιδεται από συντακτική έπιτροπή
με τή συμπαράσταση τής Προοδευτικής Ένώσεως
Πυρσόγιαννης

Υπεύθυνοι Σύνταξης
Βασίλης Παπαγεωργίου
Γιώργος Κουρλός

Επιμέλεια - Σελιδοποίηση
Κλέαρχος Τσαουσίδης

Γραφεία Περιοδικοῦ
Β. Κωνσταντίνου 42 - τηλ. 229.321- Λάρισα

Έτησια συνδρομή:
Έσωτερικοῦ δρχ. 250
Έξωτερικοῦ δολ. 20

Αλληλογραφία - Έγγραφές
συνδρομητῶν καὶ
έμβασματα:
Θανάσης Παπαγεωργίου
Βασ. Κωνσταντίνου 42
Λάρισα

Φωτοστοιχειοθεσία
INTERFOT O.E.
Άριστειδου 10-12
Αθήνα Τηλ. 3237.518 - 3221.428
Φωτογράφηση - μοντάζ
Γ. Κόκκορης I. Μπλάνας O.E.
Ανδρομάχης 51 - Χαροκόπου Καλλιθέα
Αθήνα Τηλ. 9592.039

Εκτύπωση
Χ.Παπαδόπουλος
Βουλιαγμένης 312
Αθήνα

Περιεχόμενα

	σελ.
Απόπειρα (τής Σύνταξης)	3
Ξεκινήσαμε (Τό μουσεῖο τής Πυρσόγιαννης)	4
Μεταξύ μας (τής Σύνταξης)	6
Πολιτιστικές έκδηλώσεις στήν Πυρσόγιαννη (12-17 Αύγουστου)	7
Πυρσογιαννίτικα παράθυρα	10
Τατουάζ, ή τό κέντημα τής σάρκας	24
Τό νεοδημοτικό τραγούδι (Συνέντευξη μέ τόν 'Αλέκο Κιτσάκη)	30
Τό παζάρι τής Κόνιτσας (Απόσπασμα ἀπό τό βιβλίο τοῦ Γιάννη Λυμπερόπουλον «Παζαριοῦ ἀνατομία»)	35
Από τά βάσανα τῶν παλιῶν μαστόρων (τοῦ 'Αν. Εὐθυμίου)	39
Εἰδήσεις	41
'Ο δρόμος ἔνα σήριαλ—Μπράβο τους.—Οἱ δῆμοι ν' ἀναφέρουν τίς πολιτιστικές ἀνάγκες τους.—'Ο Σύνδεσμος Πυρσογιαννιτῶν Ιωαννίνων.—Τό γλέντι τοῦ σύλλογου.—Τότε εὐχαριστοῦμε.—Λογοδοσία Διοικητικοῦ Συμβουλίου 1977 τής Προοδευτικής "Ενώσης Πυρσόγιαννης.—	
Γράμματα - Κριτικές	44

ἀπόπειρα ...

Η έμμονή στήν παράδοση χωρίς εἶνα πνευματικό παρόν – ὅπως καλή ὥρα στόν τόπο μας – καταντᾶ τέχνασμα πού ἐξυπηρετεῖ ἄλλους «σκοπούς».

Πρέπει νά ἀναζητήσουμε τή λαϊκή παράδοση ἀνάμεσα στούς ζωντανούς και ὅχι ἀνάμεσα στούς πεθαμένους. Πρέπει νά τήν ἀναζητήσουμε ἔξω ἀπό τούς νεκρικούς σωρούς τῶν καταστημάτων «λαϊκῆς τέχνης», ἔξω ἀπό τίς πολυθόρυβες και ἀνώδυνες ἐκδόσεις παραδοσιακῆς μαρτυρίας, ἔξω ἀπό τά τουριστικά «λαογραφικά μουσεῖα» πού τοποθετοῦν τούς σημερινούς θεατές κάτω ἀπό τό βλέμμα μιᾶς ἀνερέθιστης σιωπῆς.

Καλή και ἄγια ή συγκέντρωση και ή συντήρηση τῆς παράδοσης, ἀλλά μέχρι τώρα διαλέγουν τά θνησιγενή τῆς στοιχεῖα και ὑπάρχουν «κάποιοι» πού τά χρησιμοποιοῦν γιά νά κατασκευάζουν τούς νοσταλγικούς της ρόλους και νά διαμορφώνουν τά γοῦστα και τά μοντέλα μιᾶς κοινωνικῆς κατηγορίας.

Στήν τωρινή ἐποχή ἔνας λόγος πού δέ συγκινεῖ, ἀπλούστατα δέν ἀκούγεται. Καί ὅταν λέμε συγκινεῖ, ἔννοοῦμε προκαλεῖ ἐρεθισμούς και ζυμώσεις στίς ἀνθρώπινες σχέσεις και δημιουργεῖ στηρίγματα ἀντίστασης στούς δογματισμούς (όποιουσδήποτε δογματισμούς) πού καθημερινά μᾶς «θωπεύουν». Αὐτόν ἀκριβῶς τό λόγο πρέπει νά ἀναγνωρίσουμε και νά χρησιμοποιήσουμε.

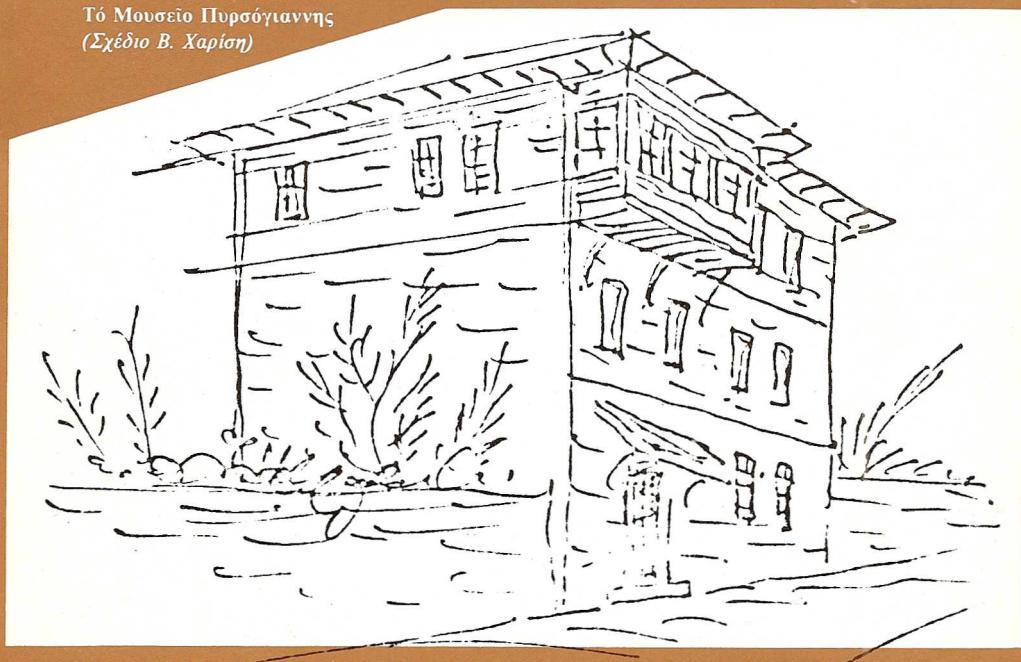
· Η Σύνταξη

ΞΕΚΙΝΗΣΑΜΕ ...

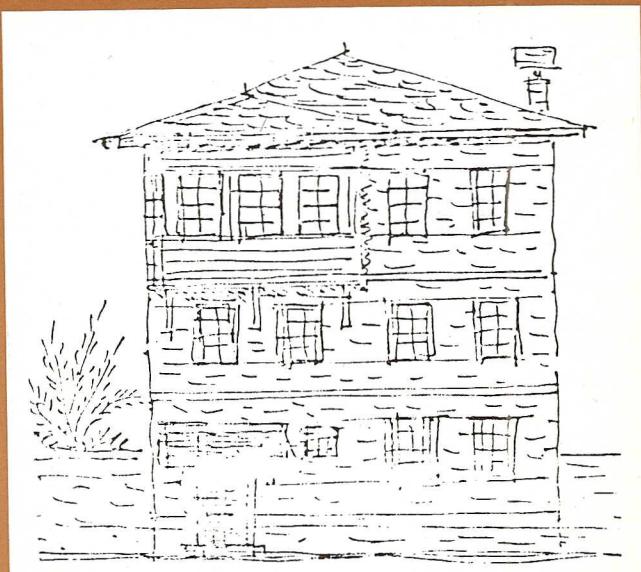
Τό Μουσείο λαϊκής ζωῆς και τέχνης –είχαμε ξαναγράψει– θά τό φκιάσουμε γιατί μποροῦμε και τό θέλουμε. Τώρα είμαστε έτοιμοι. Σέ λίγες μέρες ξεκινάμε. Μέ τήν πρωτοβουλία τοῦ χωριανοῦ μας Κώστα Φρόντζου, δημάρχου Ιωαννίνων και προέδρου τής Ε.Η.Μ. και τήν άφιλοκερδή συνεργασία τοῦ άρχιτεκτονα Β. Χαρίση, τά σχέδια όλοκληρώθηκαν. "Ας σπεύσουμε όλοι στό κάλεσμα τής ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗΣ πού πήρε τή μεγάλη άπόφαση γιά τό φκιάξιμο τοῦ Μουσείου. Μαστόροι παλιοί και νέοι άνασκου-μπωθείτε" νέοι τοῦ τόπου μας μαζέψτε τά μανίκια νά κουβαλήσουμε λάσπη και πέτρες· φίλοι και συγχωριανοί τής ξενιτιάς βοηθείστε άπλόχερα και δυνατά. Τούτη τήν άνοιξη θά στηθεί τό πιό τρανό πανηγύρι δουλιάς πού γνώρισε τό χωριό μας. Σκοπός μας είναι τό Μουσείο νά άποτελέσει χώρο έρευνας και άφορμή γιά στοχασμό, σημασίας εύρυτερης από αύτή πού όριζουν τά συγκεκριμένα ιστορικά πλαίσια.

Η Σύνταξη

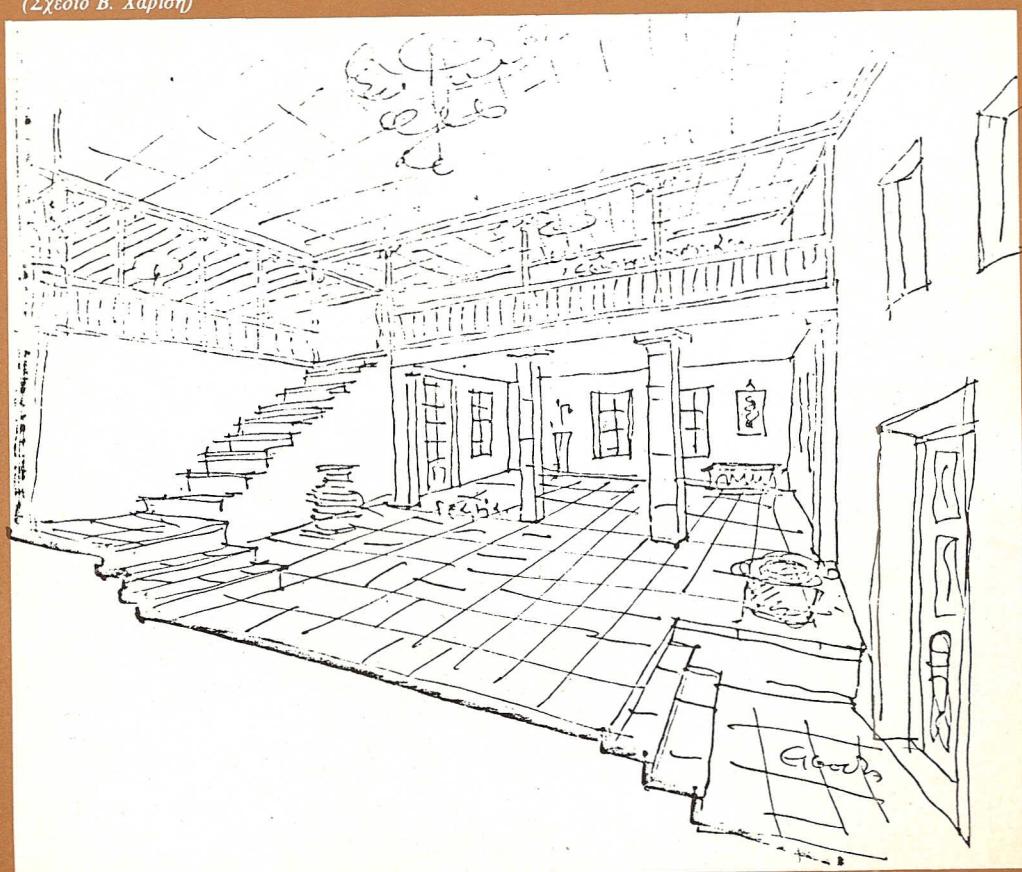
Τό Μουσείο Πυρσόγιαννης
(Σχέδιο Β. Χαρίση)

Κύρια οψη του Μουσείου
(Σχέδιο B. Χαρίση)

Έσωτερικό είσοδου του Μουσείου
(Σχέδιο B. Χαρίση)

Μεταξύ μας.....

‘Η σύνταξη τοῦ Αρμολοί δέ μίλησε ποτέ γιά τά οικονομικά προβλήματα καὶ τίς ἀντίξεις συνθήκες πού ἀντιμετωπίζει στήν τακτική ἔκδοση τοῦ περιοδικοῦ.

Εἶναι γνωστό, ἀλλωστε, ὅτι οἱ συνδρομές τῶν ἀναγνωστῶν μας δέν καλύπτουν οὔτε τὸ μισό τῶν ἔξοδων μας.

Τά ύπόλοιπα είναι προσωπική μας συμβολὴ καὶ δέν είχαμε ποτέ αὐταπάτες γιά ἀπόσθεση.

Τό Αρμολόι βγαίνει ἀπό ἀγάπη καὶ φροντίδα γιά τήν Πυρσόγιαννη καὶ τά γύρω Μαστοροχώρια. Εἴμαστε μιά παρέα ἀπό εἰκοσι ἄτομα πού ἔχουμε τό ἴδιο μεράκι, τήν ἴδια δημιουργική ἀγώνια γιά τόν τόπο μας.

Τό Αρμολόι, ἃς τό ξαναποῦμε, δημιουργήθηκε καὶ ἔξακολουθεῖ νά ύφισταται χάρη στίς συνεχεῖς παροχές καὶ τή συλλογική ἐργασία τῆς ἔκδοτικῆς του δύμάδας.

Αύτή είναι ἡ ταυτότητα μας. Πράγματα καθαρά γιά δόσους δέν «καταλαβαίνουν» καὶ γιά δόσους ἐπιμένουν μέσα στή νοητική τους βραδύτητα, νά μᾶς παρερμηνεύουν.

Πρόκειται γιά διευκρίνηση μόνον ἀφορμή στάθηκαν κάποιες «ύποδείξεις» καὶ «προσφορές» –τόν τελευταῖο καιρό γιά οικονομική βοήθεια.

Εἰπώθηκαν κουβεντές ὅπως «...ἐντάξει ρέ παιδιά (προσοχή, ἔχει σημασία ή λέξη παιδιά) ώραία τά μεράκια σας..., ώραία ή δουλειά σας... ἀλλά βάλτε καμιά διαφήμηση νά καλύψετε τά ἔξοδα σας

κάντε καμιά αἴτηση γιά ἐπιχορήγηση...., διαθέτουμε τυπογραφεία καὶ μποροῦμε νά σᾶς ἐνισχύσουμε...» καὶ μερικά παρόμοια.

Ποιοί είναι αὗτοί; Οι περισσότεροι γνωστοί γιά τίς μέχρι σήμερα ἀοκνες προσπάθειες τους νά μεταβάλουν τόν κοινωνικό μας χώρο σέ περιβάλλον «ἐπιπήρησης».

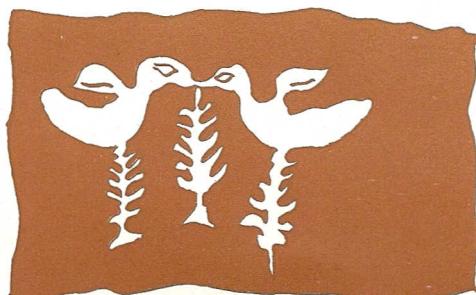
Κάποιες ἐφημερίδες, περιοδικά καὶ ἐκδοτικοί οίκοι (μέ δνομα καὶ μαζική παραγωγή), πού κουμαντάρουν ίδεολογικά τόν τόπο καὶ ἀναδεικνύουν πρόσωπα, μέ τό ἀζημίωτο φυσικά κάποια μαγαζία τῆς Ἀθήνας (γκαλερί λαϊκῆς τέχνης) πού πουλοῦνε ἀντίκες γιατί γνωρίζουν καλά, ὅτι ὁ κόσμος τιμᾶ συνήθως αὐτό πού χάνει· κάποιοι πανεπιστημιακοί «έρευνητές» πού συγκεντρώνουν ύλικό (γιά τήν ἀκρίβεια οἱ φοιτητές τους) καὶ «συνθετικά» τό ἀποστέωνουν σέ ἔκδοσεις ρουτίνας.

Πράγματι, ἀρνηθήκαμε κάθε διαφήμηση καὶ μᾶς ἀποκάλεσαν ἀλαφροῖσκιωτους. Στήν ἐκδοτική «πιάτσα» δέ στέκεσαι εὔκολα στά πόδια σου, ἀν δέν ἀπλώσεις τό χέρι ζητιανεύοντας τά «ψίχουλα» κάποιων εἰδικῶν τῆς «προστασίας».

Αύτά τά ψίχουλα είναι ἀρκετά νά σου δουλώσουν τό στόμα (δηλαδή νά τό δουλώσεις μόνος σου), καὶ νά τό γυρίσεις στό τσιάμικο.

‘Αλισθερίσι είναι αὗτό καὶ δίνεις ὅ, τι παίρνεις. ‘Ο νοῶν, νοείτω.

‘Η σύνταξη

Καλοκαίρι 1979

12-17 Αύγουστου

Πολιτιστικές έκδηλώσεις στήν Πυρσόγιαννη

Η έπιτυχία τῶν περσινῶν πολιτιστικῶν έκδηλώσεων στήν Πυρσόγιανη καθιέρωσε καί μονιμοποίησε τό θεσμό, δχι μόνο στήν έπαρχία μας ἀλλά καί στόν εὐρύτερο Ἡπειρωτικό χῶρο.

Στά πλαίσια αὐτῆς τῆς προοπτικῆς, ἡ δυναμική ποιότητα τῶν έκδηλώσεων δέν πρέπει νά εξανεμιστεῖ σέ τουριστική συνάντηση ἀλλά νά ἀποτελέσει χῶρο μελέτης τῆς πολιτιστικῆς μας φυσιογνωμίας.

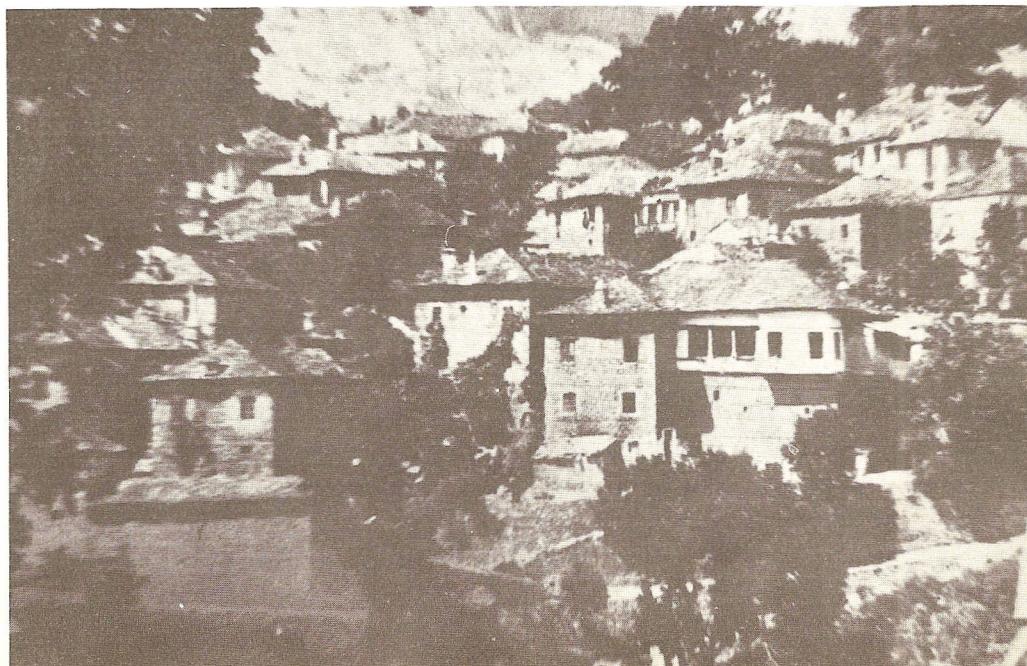
Γι' αὐτό δεχόμαστε μέν θέρμη τή συνεργασία ὅλων τῶν σχετικῶν ὅργανησμῶν, καθώς καί ὁμάδων ἢ ἀτόμων πού ἔκδηλώνουν ἐνδιαφέρον γιά τό σκοπό αὐτό.

Η διακήρυξη αὐτή τῶν «ἀνοιχτῶν πυλῶν» πιστεύουμε ὅτι θά βρεῖ ἀνταπόκριση ἀπό τήν πολιτεία.

Τό ύπουργειο Πολιτισμοῦ, ὁ ΕΟΤ, ἡ νομαρχία Ἰωαννίνων πρέπει νά μᾶς συνδράμουν οἰκονομικά καί μάλιστα τώρα, ὅσο εἶναι καιρός, ὅσο ἀναπνέουν οἱ ἐνθουσιασμοί καί τά δράματα.

Ο χαρακτηρισμός «ἄθλος» γιά τήδιοργάνωση καί τό παράτολμο οἰκονομικό ἀνοιγμα τῶν περσινῶν έκδηλώσεων ἀποτελεῖ κυριολεξία.

Η πολιτεία ἔχει καθῆκον καί πρέπει νά μᾶς βοηθήσει.

Σκέψεις

Πολλά είναι τα προβλήματα που έχουμε νά αντιμετωπίσουμε ξεκινώντας τήν προσπάθειά μας για τίς φετεινές πολιτιστικές έκδηλωσεις.

Μέ επικεφαλής τήν **Προοδευτική "Ενωση** καί μέ τήν ένεργητική βοήθεια καί συμμετοχή τής Κοινότητας Πυρσογιάννης, τῶν Συνδέσμων Πυρσογιαννιτῶν Ιωαννίνων καί Αθήνας, τοῦ περιοδικοῦ «Αρμολόι» καί ὅλων τῶν χωριανῶν, πρέπει νά έχουμε σά στόχο τά έξῆς:

- α)** Πολιτιστική προσφορά στούς χωριανούς, ντόπιους καί παροικοῦντες καί στούς κατοίκους τῶν γύρω χωριῶν.
- β)** Προσφορά στήν ίστορία τοῦ τόπου καί συγκεκριμένα στή μελέτη καί ἀποκρυπτογράφησή της.
- γ)** Προσπάθεια γιά εύαισθητοποίηση τῶν παροικιῶν στά προβλήματα καί στίς ἀνάγκες τῶν χωριῶν μας.
- δ)** Προσπάθεια γιά δυναμικότερη ἐπικοινωνία καί συνεργασία μέ τίς γειτονικές κοινότητες.

«Ολα αὐτά πᾶνε μαζί, χωρίς κανένα νά ἔρχεται πρῶτο ή δεύτερο.

Από τήν ἄλλη πλευρά, τά μειονεκτήματα είναι πολλά: ὅπως ή ἔλλειψη ἔργων ὑποδομῆς, ή μεγάλη ἀπόσταση ἀπό τήν Αθήνα καί ή ἔλλειψη οἰκονομικῆς σύμπαραστασης.

«Αν ὅμως λάβουμε ὑπόψη ὅτι τά μειονεκτήματα αὐτά ὑπῆρχαν ἀπό τήν πρώτη χρονιά καί ξεπεράστηκαν, τότε μποροῦμε νά κλείσουμε μέ τήν έξῆς σκέψη:

Μέχρι τώρα πετύχαμε χάρη στό πεῖσμα καί στίς δυνατότητες ὅλων τῶν χωριανῶν μας.

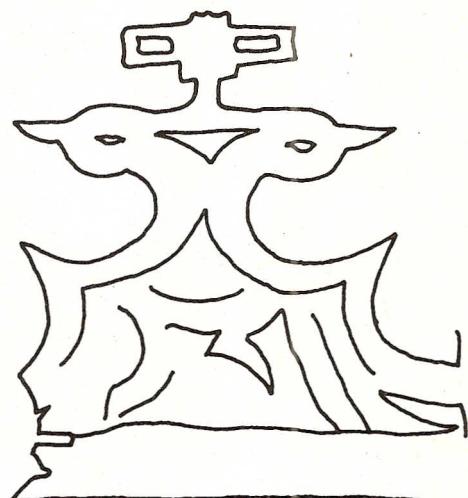
Τώρα ὑπάρχει ἄλλο ἔνα –ἀνεκτίμητο— συστατικό τής ἐπιτυχίας γιά τά χρόνια πού ἔρχονται. Ή ἐμπειρία τής πρώτης πετυχημένης διοργάνωσης.

Κι ας έχουμε κατά νοῦ ὅτι, ὅπως είναι σήμερα τά πράγματα ἀπό τή μεριά τῆς πολιτείας, ἐνδεχομένως νά στηριχτοῦμε ἀποκλειστικά καί μόνο στίς δυνάμεις μας. Νά σκεφτοῦμε λύσεις καί νά πασχίσουμε γιά τά πάντα μέ τήν πιό μεγάλη προσοχή καί τήν πιό μεγάλη ἔνταση. Γιατί ἀληθινή ἐπένδυση γιά μᾶς είναι ν' ἀσχολεῖσαιό ἴδιος μέ τήν προκοπή σου.

Θά πρέπει ἀκόμα νά μάθουμε πώς ἀγαπώντας τόν τόπο μας, δέ θά πεῖ ὅτι τόν βοηθοῦμε.

Ἐγκαταλείποντας τήν αὐταρέσκεια τῶν μικροδωρεῶν, θά πρέπει νά περάσουμε στό στάδιο τής προσπάθειας καί τής συνέπειας.

Είναι ή τελευταία εύκαιρια νά ἀνοίξουμε τόν δριζόντα τής ἐλπίδας καί νά σταματήσουμε τόν ἐπελαύνοντα θάνατο.

Πρόγραμμα έκδηλώσεων

12-17 Αύγουστου 1979 στήν Πυρσόγιαννη

Μέχρι στιγμής -χωρίς ν' άποκλειστούν και άλλες έκδηλώσεις- πρόγραμματίσαμε τίς παρακάτω:

1. "Εκθεση μέ θέμα τά έργαλεια τῶν μαστόρων τῆς πέτρας. Θά έκτεθοῦν έργαλεῖα και φωτογραφίες.
2. 'Αναπαράσταση από νέους και παλιούς μαστόρους τοῦ παλιοῦ εἴθιμου «μπαξίσια ἢ μανδηλώματα». Πρόκειται γιά τή συνήθεια τῶν μαστόρων νά ύποδέχονται μέ τραγούδια και σκωπτικούς διαλόγους τά δῶρα τοῦ σπιτονοικούρη και τῶν συγγενῶν του.
3. "Εκθεση μέ θέμα τὰ παλιά πυρσογιαννίτικα σπίτια. Θά έκτεθοῦν φωτογραφίες και σκίτσα τῶν σπιτιών πού σήμερα δέν ύπάρχουν.
4. "Εκθεση μέ πίνακες ζωγραφικῆς Πυρσογιαννιτῶν και Ἡπειρωτῶν ζωγράφων.
5. Θεατρική παράσταση.
6. Τοπικό πανηγύρι.

• Η
συνδρομή
σας.

Καί κάτι πού άσφαλως ένδιαφέρει όλους. Ή ετήσια συνδρομή από 140 δρχ. έγινε **250** δρχ.

"Ισως φανεῖ κάπως ἀκριβή, ἀλλά ἂν σκεφτεῖ κανείς τίς ἀλλεπάληλες αὐξήσεις τῆς τιμῆς τοῦ χαρτιοῦ, δέν μπορεῖ παρά νά τή δικαιολογήσει.

Διευκρινίζουμε πώς τό περιοδικό μας **στηρίζεται** στή δική σας συνδρομή. Υπενθυμίζουμε, δτι οί συνδρομές σας πρέπει νά στέλνονται στή διεύθυνση:

Θανάσης Παπαγεωργίου

Περιοδικό ΑΡΜΟΛΟΙ

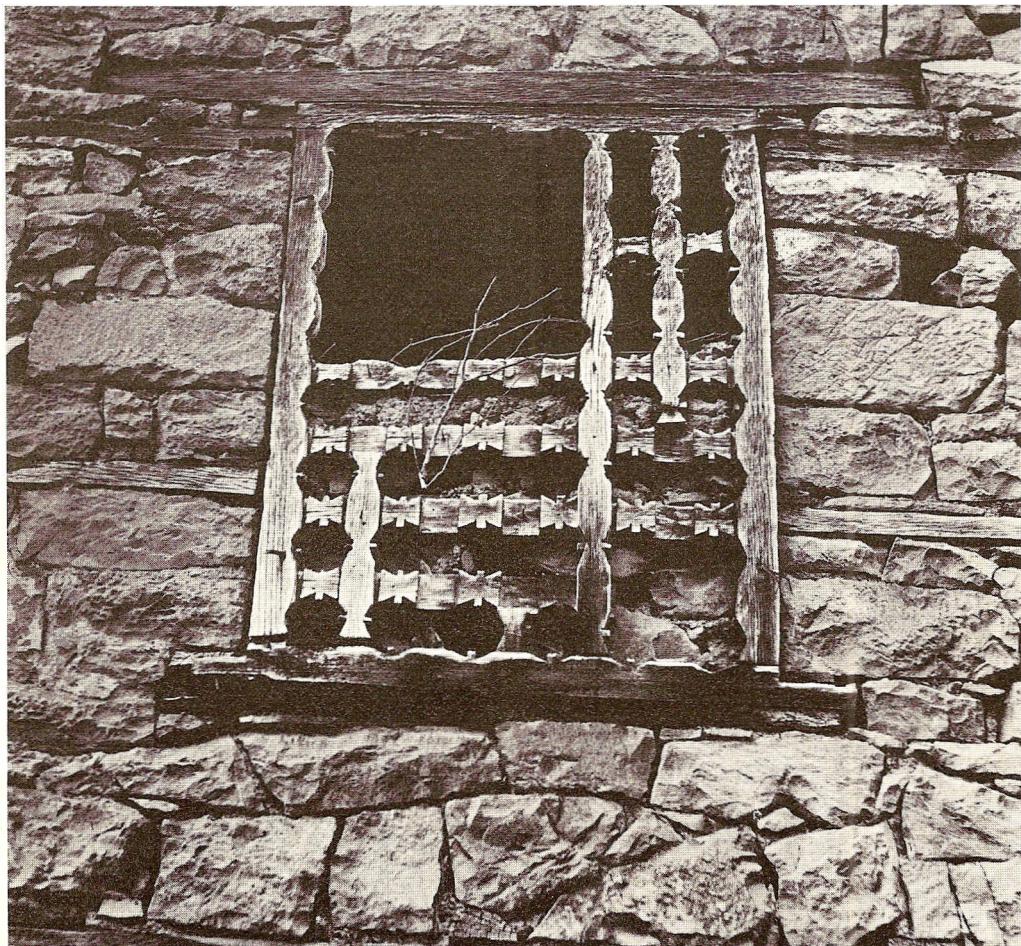
Bασ. Κων/νου 42, ΛΑΡΙΣΑ

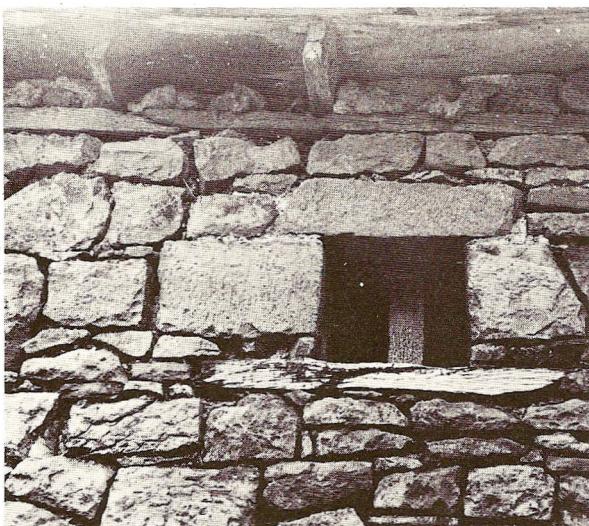
Γιά περισσότερες πληροφορίες τηλεφωνεῖστε στό 041-229321.

Πυρσογιαννίτικα παράθυρα

Η λαϊκή άρχιτεκτονική της Ήπειρου άνήκει, άπο τήν πλευρά της δομῆς και της μορφολογίας της, στόν κορμό τής βορειοελλαδικής άρχιτεκτονικής, άνεξάρτητα από όρισμένες ιδιομορφίες πού παρουσιάζει. Αύτό βέβαια συμβαίνει και σε άλλες περιοχές όπου τά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά καθορίζουν μιά τοπική άρχιτεκτονική (Καστοριά, Βέροια, Σιάτιστα, Άμπελάκια, Πήλιο, Μυτιλήνη, Θράκη κτλ.). Τά ύλικά τής δομῆς είναι τά ίδια: ή πέτρα και τό ξύλο, μέ τή διαφορά ότι στήν, Ήπειρο ή πέτρα κυριαρχεῖ γιατί άφθονει στήν περιοχή. Γεωλογικά, τά πετρώματα τής Ήπειρου είναι σχιστολιθικά σέ μεγάλο βαθμό και είναι εύκολη ή έξόρυξή τους. Η προμήθεια τοῦ ξύλου γίνεται από τά δάση τής έπαρχιας Κονίτσης ή τοῦ Ζαγορίου (πού φτάνουν μέχρι τό Περτούλι, σέ έκταση 350.000 στρεμμάτων περίπου).

Παράθυρο από τό Μπατσκέικο σπίτι (19ος αιώνας).

Τό βορινό παράθυρο, πουλάκι μου ἀνδρομάχη, κλείστο καλά γιατί θά μου κρυώσεις ...

(ἀπόσπασμα ἀπό γράμμα πυρσογιαννίτη μάστορα στήν γυναίκα του).

Μικρό ἄνοιγμα ύπογείου στό σπίτι του Καρακώστα (1859).

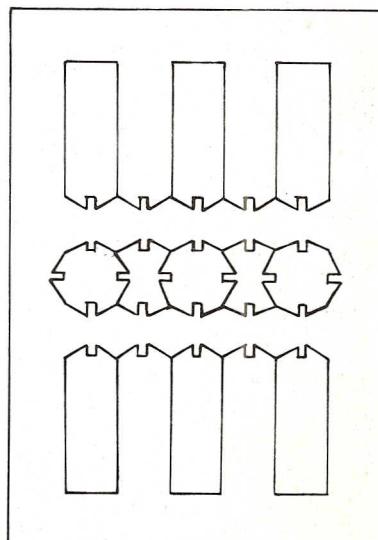
Χαρακτηριστικά στοιχεῖα τοῦ πυρσογιαννίτικου σπιτιοῦ.

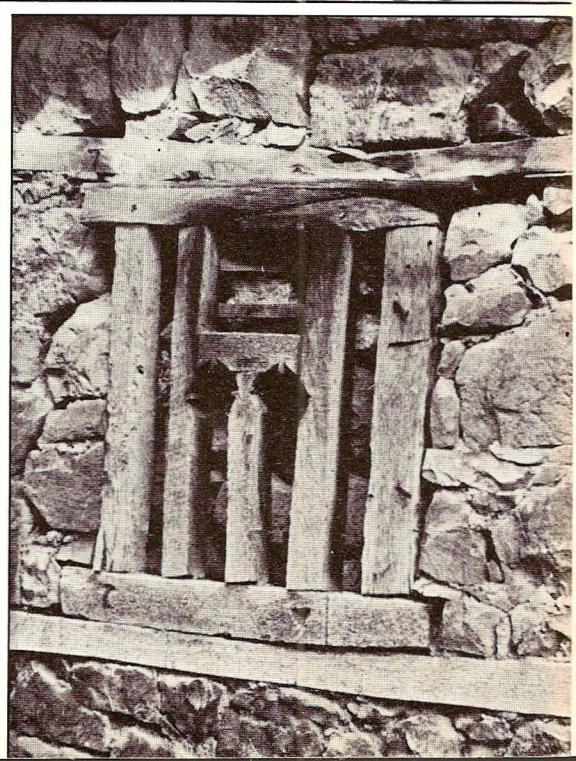
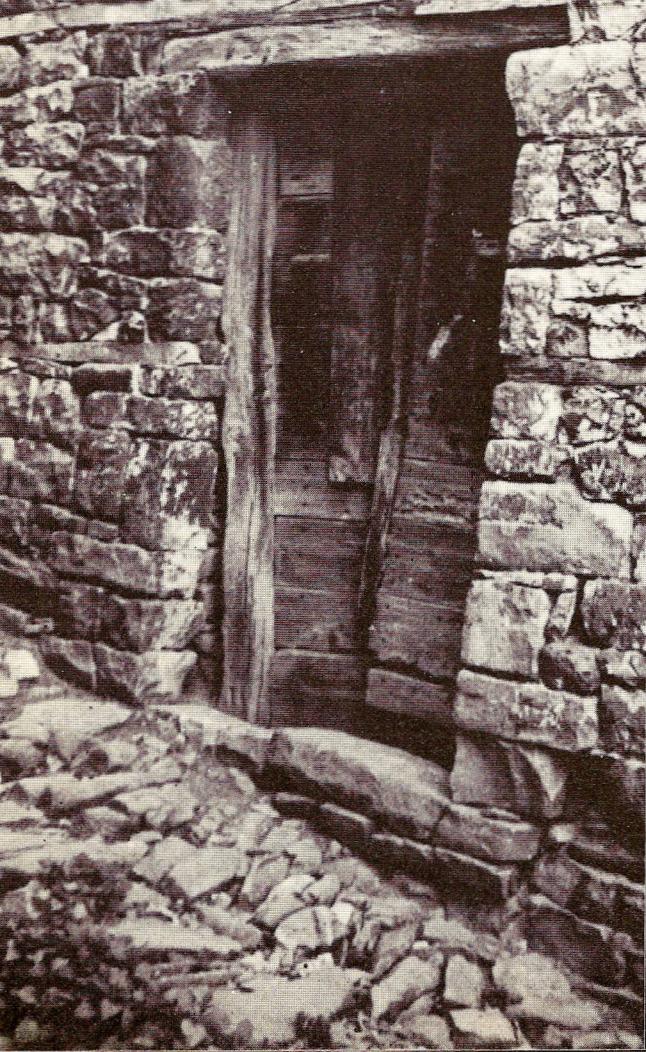
Τό παλιό ἡπειρώτικο σπίτι (18ος αιώνας) ἔχει καθαρά ἀμυντικό χαρακτήρα. Ἡ μιά καὶ μοναδική εἰσοδος στὸν κύριο ὅγκο του ὀφείλεται σέ λόγους προστασίας τῶν κατοίκων του. Ἡ τοποθέτηση τῆς εἰσόδου μέσα ἀπό τὸν κύριο ὅγκο τοῦ σπιτιοῦ (πρός τὴν αὐλὴν καὶ τὸ ὑπόδοιπο σπίτι) εἶναι θεληματική καὶ ὅχι τυχαία. Τό γεγονός ὅτι συναντᾶται στίς λίγες κατασκευές τῆς παλιᾶς Πυρσογιαννης ποὺ σώθηκαν ὡς τὸν τελευταῖο πόλεμο (Παγγαϊκό σπίτι, Σουρλέικα ἢ Κυρά-Μάνας) δικαιολογεῖται ἀπό τίς ειδικές συνθῆκες τῆς ἐποχῆς.

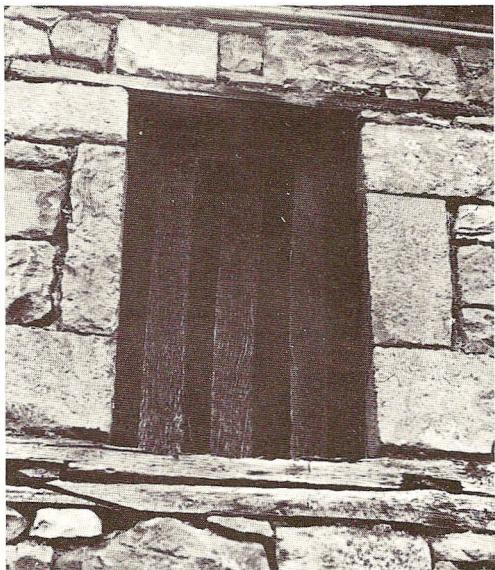
Πράγματι, κάτι πού ἐνισχύει τὴν ἀποψη αὐτῆς είναι οἱ πολεμίστρες στὴν κύρια εἰσοδο τοῦ σπιτιοῦ. Πρόκειται γιά μικρά ἀνοίγματα μέδέξωτερικές διαστάσεις 5 ἐπὶ 30 ἑκατοστά, σχεδόν ἀθέατα ἀπό τὴν αὐλὴν. Εσωτερικά, τό ἄνοιγμα μεγαλώνει τόσο, πού ἀρκοῦσε σέ ἔναν ἄνθρω-

Καινούριο παράθυρο ἀπό τὸ κιόσκι στήν διασταύρωση τῆς ἐθνικῆς ὁδοῦ πρός τὴν Πυρσόγιαννη.

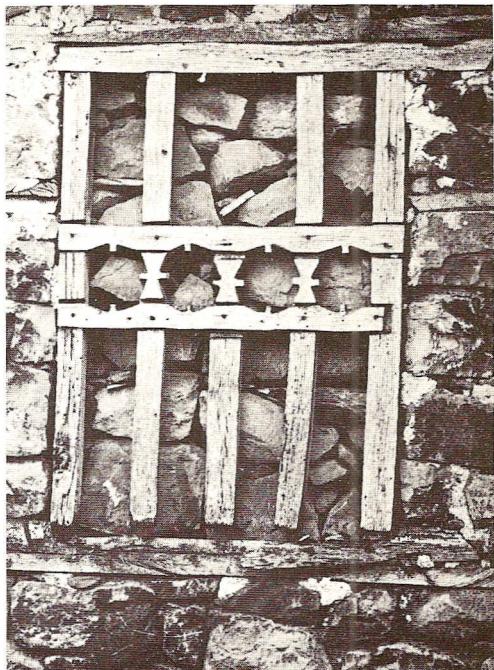
Τό σχέδιο ἔκανε ὁ Θανάσης Παπαγεωργίου.

Παράθυρο στό σπίτι του Καρακώστα (1859).

Παράθυρο στό Ζατσάδικο (Γ. Αλεξίου) σπίτι (19ος αιώνας).

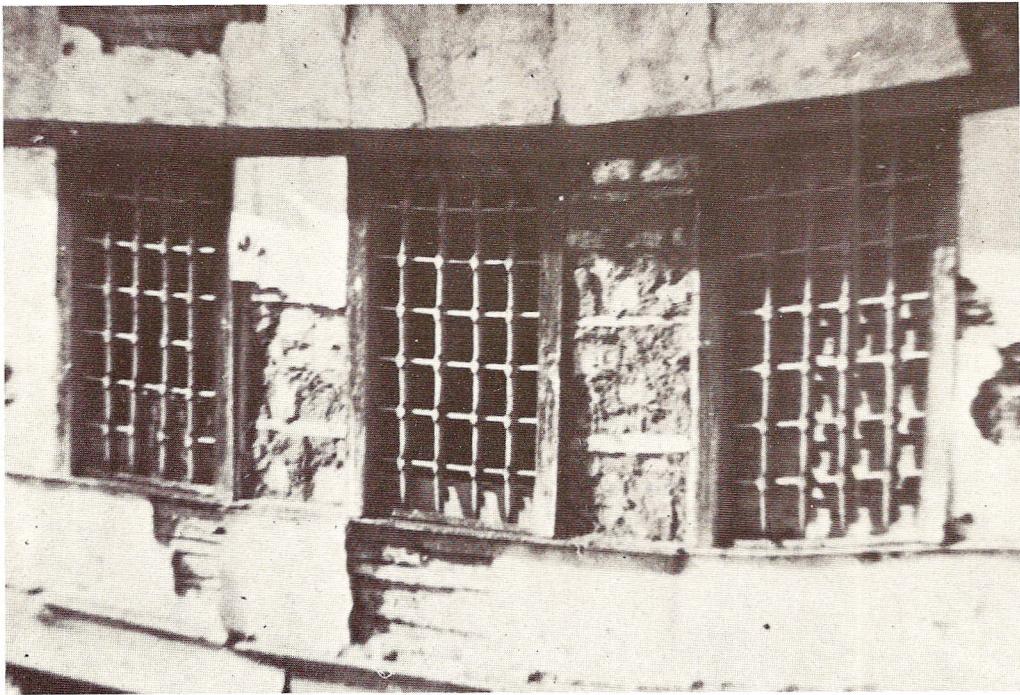
Παράθυρο από τό Παπαδημητρέικο σπίτι (1869), μέ ξύλινο καφαστωτό.

πο νά έποπτεύει καί φυσικά νά άμύνεται μέ τό όπλο του.

Πολεμίστρες συναντοῦμε δεξιά καί αριστερά τῆς τοιχοποιίας καί σπάνια πάνω ἀπό τήν είσοδο. Στό παλιό Σουρλέικο σπίτι ύπηρχε ἔνα ἄνοιγμα (ζεματίστρα) πάνω ἀπό τήν είσοδο, ἀπ' ὅπου ἔριχναν καυτό λάδι ἢ βραστό νερό. Ἡ μοναδική πολεμίστρα πού ἀκόμη σώζεται, καί μάλιστα σέ καλή κατάσταση, βρίσκεται στό Γκουντέικο σπίτι (έτος κατασκευῆς 1856). Τά ύπορεια (κατώγια) φωτίζονται ἀπό μικρότερα ἄνοιγματα (φεγγίτες) ἐξωτερικά βλέπουμε μάν ὄριζόντια σχισμή πλαισιωμένη συνήθως ἀπό ξύλο, πού διευρύνεται στό μέσα μέρος τοῦ τοίχου.

Τά παράθυρα ἀπουσιάζουν ἀπό τήν κύρια είσοδο, γεγονός πού ἐνισχύει τόν ἀμυντικό χαρακτήρα τῶν κατασκευῶν σέ ὅλο τό 18ο αιώνα καί στό πρῶτο μισό τοῦ 19ου. Γενικά, ὅλα τά παράθυρα ἔχουν μείωση τοῦ πλάτους τους πρός τά ἔξω. Αύτό δημιουργεῖ μάν ἐνδιάμεση βαθμίδα φωτισμοῦ ἀνάμεσα στό σκοῦρο τοίχο καί τή θέα. Σίγουρα ὅμως γίνεται γιά μεγαλύτερη ἀσφάλεια τοῦ σπιτιοῦ καί διατηρεῖ πάντα τόν ἀμυντικό χα-

Παράθυρα από τό Ζγολομπάδικο σπίτι (19ος αιώνας) μέ ξύλινα καφασωτά.

ρακτήρα, τόσο στούς έπιδρομεῖς (ληστές, τουρκάλβανικά άποσπάσματα), όσο και στό βαρύ κλίμα τῆς Ἡπείρου.

Θά προσέξουμε ότι ó άμυντικός χαρακτήρας τῶν κατασκευῶν στά Μαστοροχώρια τῆς Κόνιτσας συνεχίζεται ὡς τό 1850 περίπου. Πρόκειται γιά ιδιομορφία τῆς περιοχῆς και ὀφείλεται στό γεωγραφικό γειτόνεμα μέ τήν Ἀλβανία. Ἡ προνομιακή μεταχείρηση τῶν Τουρκαλβανῶν από τήν ὁθωμανική διοικηση δημιουργεῖ ἄνασφάλεια και διαρκή κίνδυνο γιά τίς βόρειες περιοχές τῆς Ἡπείρου.

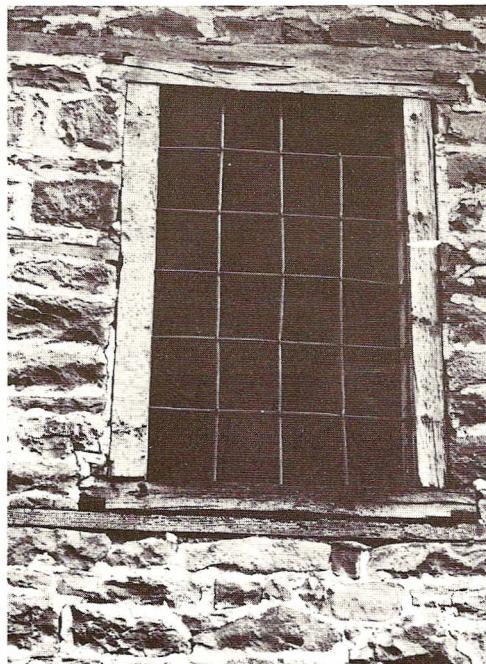
Οι Τουρκαλβανοί λυμαίνονται σκληρά τήν περιοχή και σέ κάθε κρίση τῆς Ὁθωμανικῆς αύτοκρατορίας προβάλλουν αὐτονομιστικά αίτηματα και ἀγνοοῦν τίς διαταγές τῆς Πύλης. Τά ὁθωμανικά στρατεύματα δέν κατόρθωναν νά διεισδύσουν παρά μέ ἐπιφύλαξη και ύποψία στά μέρη ἔκεινα. Τά Μαστοροχώρια τῆς Κόνιτσας δεινοπάθησαν σέ ὅλη τή διάρκεια τῆς τουρκοκρατίας ἀπό τίς ληστρικές έπιδρομές και τίς ἔκτακτες φορολογίες τῶν Τουρκαλβανῶν.

«Διά τοῦ παρόντος συμφωνητικοῦ γράμματος δηλοποιοῦμεν οἱ ὑπογεγραμμένοι (προεστῶτες τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης) ότι εἰς τούς προτητερινούς ἀπερασμένους χρόνους ὅπου ἦτον εἰς ἀνυποταγὴν τά μέρη ταῦτα, διά νά ἔτρεξαν πολλές καταχρήσεις, μεγάλα ἔξοδα και πολλοί χαλασμοί εἰς τό βιλαέτι μας και ἐπειδή δέν ἤχαμεν προλάθει νά ἡμεθα ἡνωμένοι και ἐν σῶμα δέν ἡμπόρεσε νά γίνη καμμία ἀπάντησις εἰς τά ειρημένα δεινά ... 1834 'Ιουνίου 9».

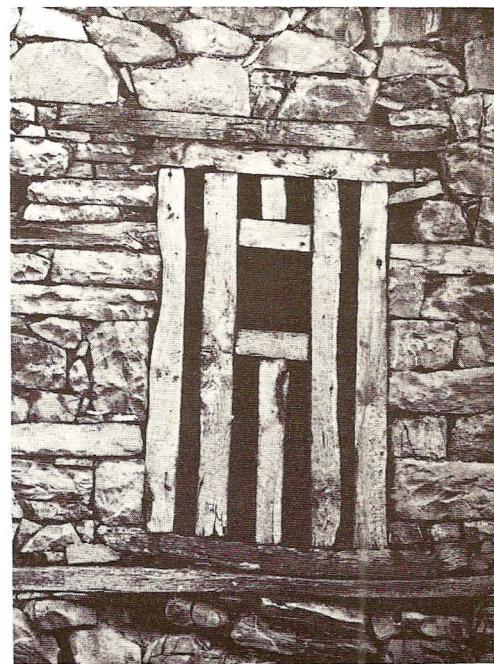
ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ - Ε. ΣΟΥΡΛΑ (ἀρχείο Γιάννη Σούρλα).

Τό παραπάνω ἀπόσπασμα ἀπό τήν ἀπόφαση τῶν προεστῶν τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης ἀπόδεικνύει τό μέγεθος τῆς ἀναρχίας πού ἐπικρατεῖ στήν περιοχή.

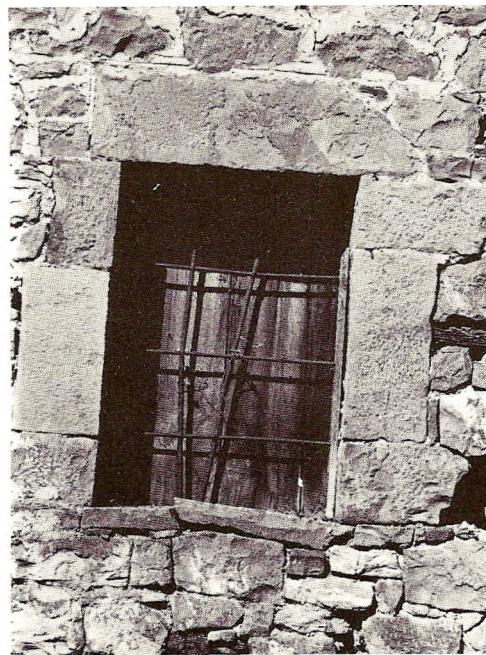
Αύστριακός διπλωμάτης τῆς ἐποχῆς παρατηρεῖ ότι οι Τουρκαλβανοί «έμυκτήριζον κάθε νόμο και τάξι» και ὁ βεζίρ Μεχμέτ Ρεσίτ Πασάς μέ ἐπιστολή στούς προεστούς τοῦ Καζά Κονίτσης ὑπόσχεται «νά ἔκτελει γλυκυτέραν διοίκησιν».

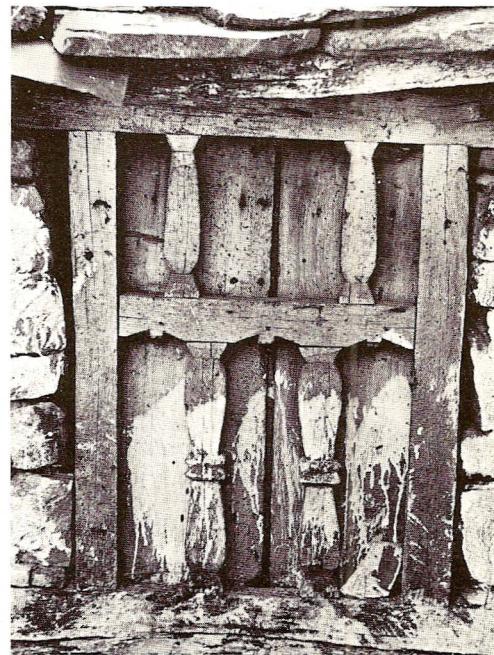
Παράθυρο άπό το Παπαδημητρέικο σπίτι (1869).

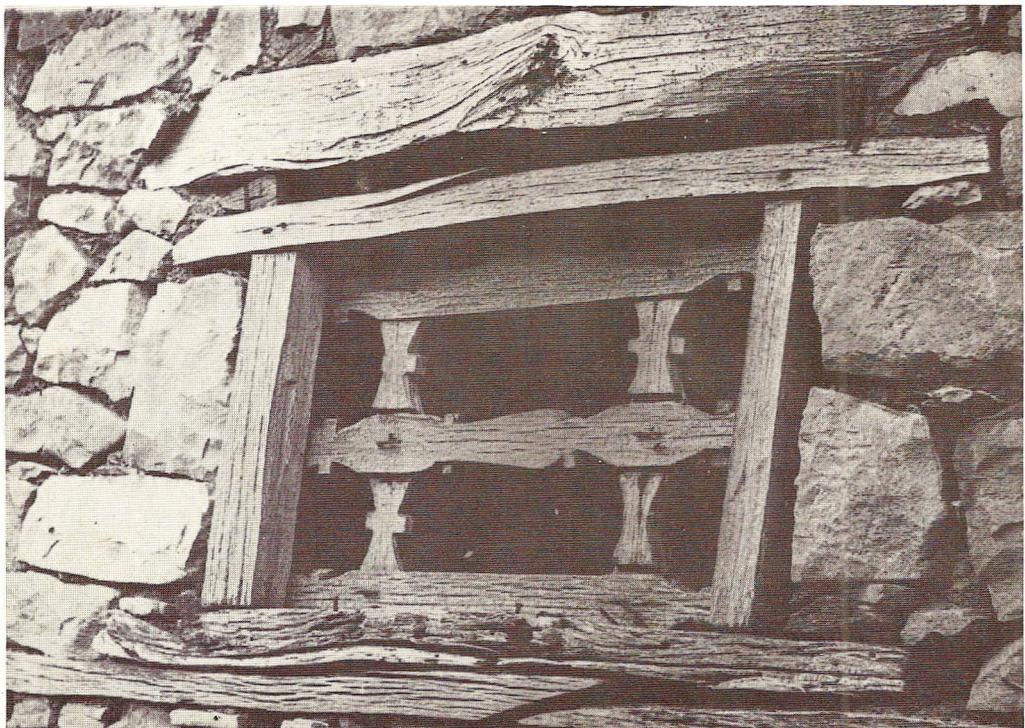
Παράθυρο στό σπίτι της Μπόκος (19ος αιώνας).

Παράθυρο στό σπίτι του Κώστα Φρόντζου (Κοπανάκου) - 19ος αιώνας.

Παράθυρο στό σπίτι του Αλέξη Χρυσάφη (19ος αιώνας).

Παράθυρο στό σπίτι του Νικόλα Χρυσάφη.

Παράθυρο από τό Γκουντέικο σπίτι (1856).

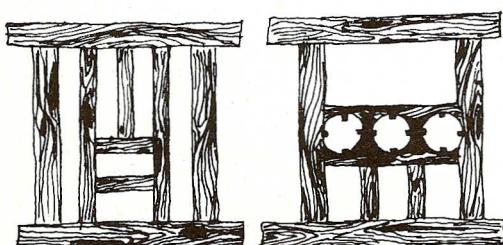
Παράθυρα

Τά σπίτια, κατασκευασμένα άπό πέτρα, έχουν μικρά άνοιγματα και τά ύπερθυρά τους γεφυρώνονται κυρίως μέ χοντρό ξύλο πεύκου. Έξετάζοντας προσεχτικά βλέπουμε ότι έχουμε μιάν άπεριόριστη ποικιλία κουφωμάτων στά παράθυρα, όπου στό μικρό άνοιγμα τοῦ τοίχου προσαρμόζεται ή κάσα τοῦ κουφώματος περασιά μέ τήν έξωτερική ή έσωτερική έπιφανεια τοῦ τοίχου.

Τά πρέκια (κατωκάσια) είναι ξύλινα, μονά ή διπλά, ή πέτρινα όλόσωμα. Συχνά υπάρχει ψηλότερα ένα άνακουφιστικό τόξο άπό πέτρες πού γεμίζει μέ μικρότερες πέτρες ή μέ μιάν όλόσωμη πέτρινη πλάκα.

Τό κάτω μέρος τοῦ παράθυρου (ποδιά) είναι πέτρινο, έπενδυμένο μέ ξύλινες σανίδες. Ή έπιφανεια αύτή χρησιμεύει γιά νά άκουμποιν διάφορα άντικείμενα. Συχνά έπεκτείνεται περιμετρικά σέ όλο τό δωμάτιο σάν πηχάκι ή σά ράφι.

Συνήθως, οι ξυλοδεσιές τοῦ πέτρινου τοίχου (χατίλια) και τά πρέκια (κατωκάσια) άποτελούσαν δύο άνεξάρτητες κατασκευές. Άλλα ύ-

πάρχουν καί έλαχιστα παραδείγματα όπου ό μάστορας ύπολογίζει, ώστε τό παράθυρο νά περιέχεται άνάμεσα σέ δυο «χατίλια», πού είναι συγχρόνως «πρέκια» καί «κατωκάσια».

Σέ άρκετά σπίτια, όλοκληρο τό κάτω μέρος πού άκουμπαίει τό παράθυρο έχει μετατραπεῖ σέ νεροχύτη. Ή ίδια λεπτομέρεια ύπάρχει καί στά παράθυρα τοῦ ιεροῦ τῶν ἐκκλησιῶν, πού έχουν άποχέτευση κατευθείαν στό υπαιθρό. Πάνω στήν κατάλληλη έγκοπή, στήν «κάσα» τοῦ κουφώματος, προσαρμόζονται πρός τά μέσα μέ «θηλύκια», «κρικέλες» καί «ρεζέδες», τά «κανάτια» πού άποτελούνταν άπό κατακόρυφες σανίδες καρφωμένες πάνω σέ όριζόντιες τραβέρσες.

Τά κανάτια θά παραμείνουν ώς τίς άρχες τοῦ αιώνα μας άφοῦ τά τζάμια άντικατέστησαν τή χρήση τους. Παλιότερα, κρατιούνταν μισοανοιγμένα γιά νά μπορεῖ νά περνάει τό λιγοστό φῶς καί νά προστατεύεται τό σπίτι άπό τό κρύο καί τό χιόνι.

Η άσφαλεια έξασφαλίζεται άπό κάγκελα ξύλινα ή σιδερένια (σιδεριές) πού στερεώνονται στό ξύλινο πλαίσιο τοῦ παράθυρου· κατασκευάζονται σέ ποικιλία διαστάσεων άπό μαραγκούς καί ντόπιους σιδεράδες.

Άλλοτε πάλι έχουμε «ριχτά» παράθυρα, πού οι σιδεριές τους προβάλλουν έξω άπό τόν ζυγό τῆς τοιχοποιίας καί έπιπρέπουν καλύτερη θέα στήν προοπτική τοῦ δρόμου.

Στό κάτω μέρος τοῦ παράθυρου καί πρός τά έξω ύπάρχουν πέτρινα «φουρούσια», κάθετα στόν τοῖχο, στά όποια μπαίνει μιά πέτρινη πλάκα γιά λουλούδια.

Στά Μαστοροχώρια, ειδικότερα, ύπάρχουν ξύλινα καφασωτά, πού χωρίζουν τό παράθυρο σέ μικρά τετράγωνα ή παραληλόγραμμα, άφήνοντας ένα μικρό άνοιγμα στήν κορυφή ή στή μέση γιά νά χωράει τό κεφάλι τῶν νοικοκυραίων. Τζάμια (ύαλοπίνακες) θά συναντήσουμε γιά πρώτη φορά σέ σπίτια «καζαντισμένων» οίκογε-

«Ριχτό» παράθυρο στό Τσουβαλάδικο σπίτι.

		ἀπό δησθεν	379.25
24	ταύτης ανθεκτικής πλάτης 6	24	δίκ. προκες είςφικάσημο Αμιλικό 6
=	τρίαντα καρφιάνια 10	=	προκιες καφασιῶν 10
25	11 μετρ. λογισία 30.10	25	II ζευγ. Σανιδια 30.10
=	2 συγγένεια διάταξης 16.20	=	3 κλιδαργιές διά πορτες 16.20
=	11 φύλακα 10.20	=	II τζάμια 10.30
=	2 για την πρώτη 2.20	=	2 1/2 δίκ. πρόκες 7.70
=	1 λογισία 1.20	=	Ι βούρτσα 1.20
=	14 φύλακα 17.20	=	14 τζαμια 17.20
=	4 πατσέρια 1.	=	4 μαντάλια 1
=	1 μαντάρινα 20	=	473.35
=	18 μετρ. λογισία 48.20	=	1 μεντρισέ 20
29	1 για 2 φράσια 9.40	29	Ι I/2 δίκ. πρόκες 4.20
=	6 φύλακα λογισία 25.10	=	8 I/2 ζευγ. Σανιδια 49.20
30	1 λογισία λογισία 5.20	30	Ι Συντοκου Σάνιδο 5.20
31	3 μηντρισές 9	31	μεντρισεδες 4
=	10 ψιδια 1.25	=	50 βηδες 1.35
=	2 ματσέρια 20	=	3 Μανταλια 30
=	9 για φράσια 20	=	1/4 γρ. προκες 30
=	4 για φράσια 40-50 8.	=	4 τζαμια 40-39 8
24	έποισθεν οικογένειας πάντα 529.25	529.25	9830
			572.25
			43
			Αμιλικά Αριστείδ Βέτσα 529.25

Απόστασμα ἀπό τό μπακαλοδεύτερο τοῦ Κύρκα Σερίφη (1886) πού ἀναφέρεται στήν ἀγορά ύλικῶν γιά τήν κατασκευή τοῦ ξενώνα.

Τό παλιό Μπαζιουκάδικο σπίτι μέ τήν καμαρωτή είσοδο (19ος αιώνας).

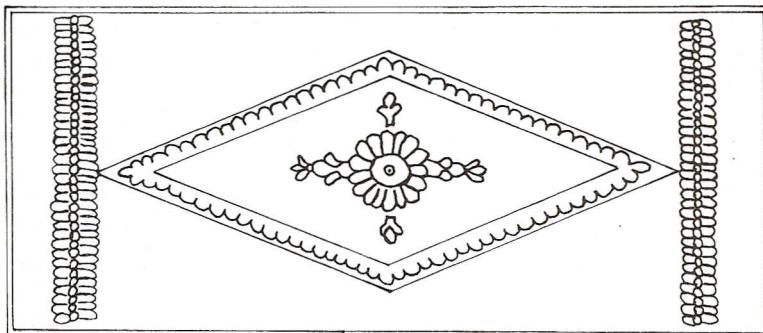
νειῶν, στήν τουρκική ἀστυνομία καί στὸν κεντρικό ξενώνα τῆς Πυρσόγιαννης, γιατὶ ἐκτός ἀπό τήν τοποθέτηση ἀπαιτοῦνταν καί καινούριες κατασκευές στά ἀνοίγματα τοῦ τοίχου.

Ἡ περίοδος αὕτη τῆς ἀλλαγῆς διαγράφεται χαρακτηριστικά σέ ἓνα παλιό τραγούδι τοῦ τόπου μας.

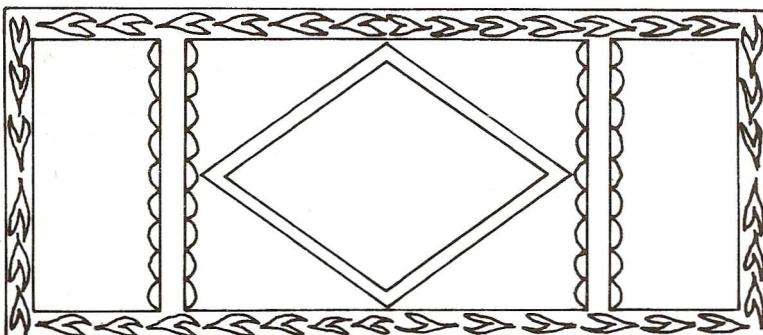
Χτύπα καημένε ταμπουρά
νά ξελογιάσουμε καμιά
ἀπ' τὸν ἀπάνω μαχαλά
ποιῆσον τά σπίτια τά ψηλά
τά παραθύρια μέ γυαλιά
τίς πόρτες μέ καραμπογιά.

Από τό πολύτιμο μπακαλοδεύτερο τοῦ Κύρκα Σερίφη (1886-1896) δημοσιεύουμε ἓνα πίνακα οἰκοδομικῶν ύλικῶν (τζάμια, καρφιά, ρεζέδες κλπ.) πού ἀγόρασε ή ἐκκλησιαστική ἐπιτροπή γιά τήν κατασκευή τοῦ «άμελικοῦ». Στά βερεσέδια 40 μαστόρικων οἰκογενειῶν πού χρεώνονται σέ ειδικές σελίδες τοῦ μπακαλοδεύτερου ἀπό τὸν Κύρκα Σερίφη, δέν έμφανιζεται οὐτε μιά ἀγορά γιά τζάμια (ύαλοπίνακες).

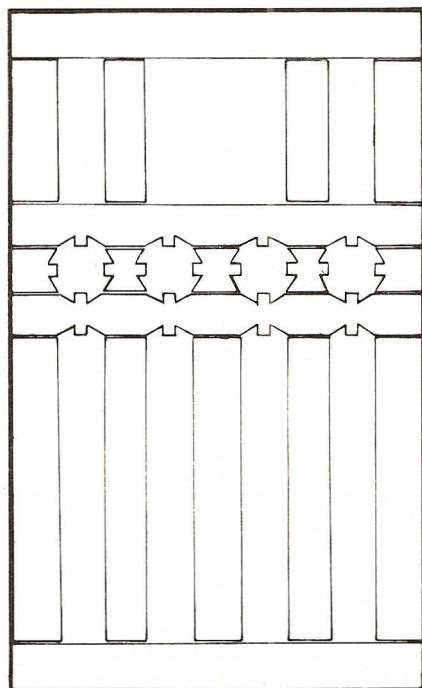
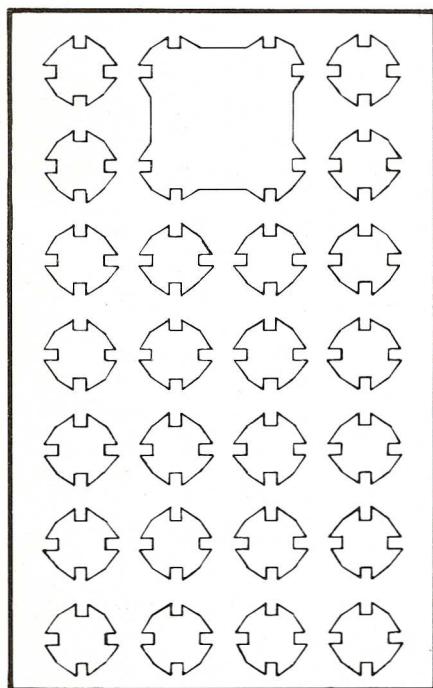

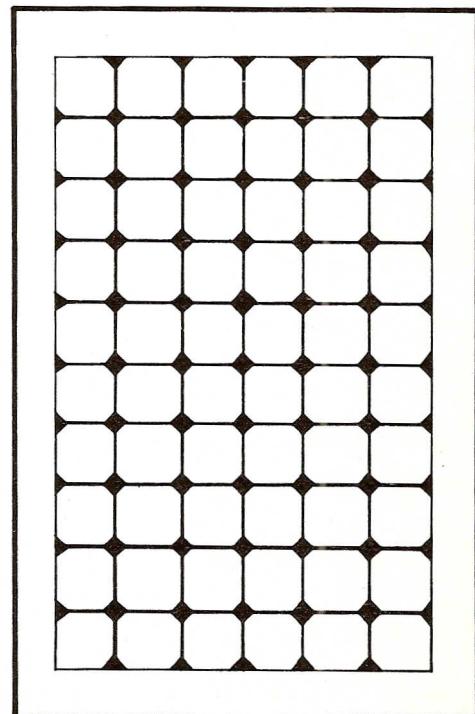
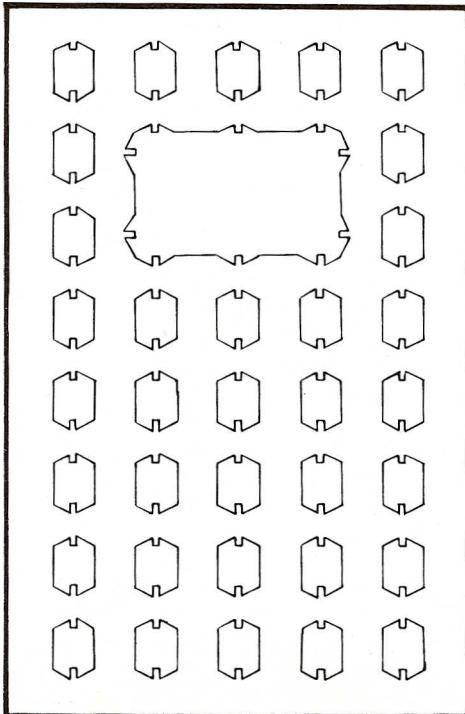
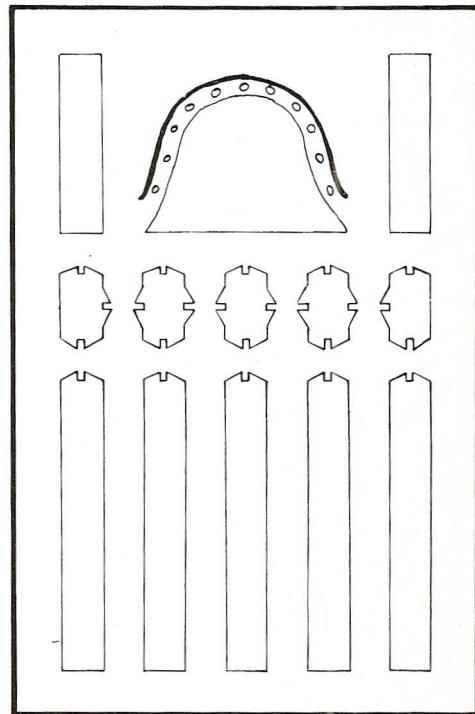
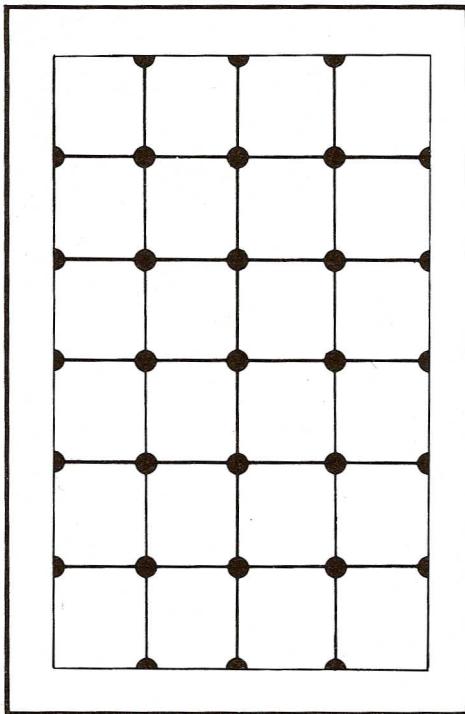

Ξυλόγλυπτα κανάτια παραθύρων ἀπό τό σπίτι τῆς Μπόκος (19ος αιώνας).

→
 Σχέδια ἀπό παλιά παράθυρα τῆς Πυρσόγιαννης. Βοήθησαν μὲ πληροφορίες καὶ ὑποδείξεις οἱ Ἀπόστολος Ζηρούμπης, Διονύσης Περώνης, Σταύρος Τσούβαλης, Τάκης Γκουντής, Δημοσθένης Φλίνδρης καὶ ὁ Νίκος Κουρλός.
 Τά παράθυρα σχεδίασαν ὁ Θανάσης Παπαγεωργίου καὶ ὁ Λεωνίδας Δόβας.

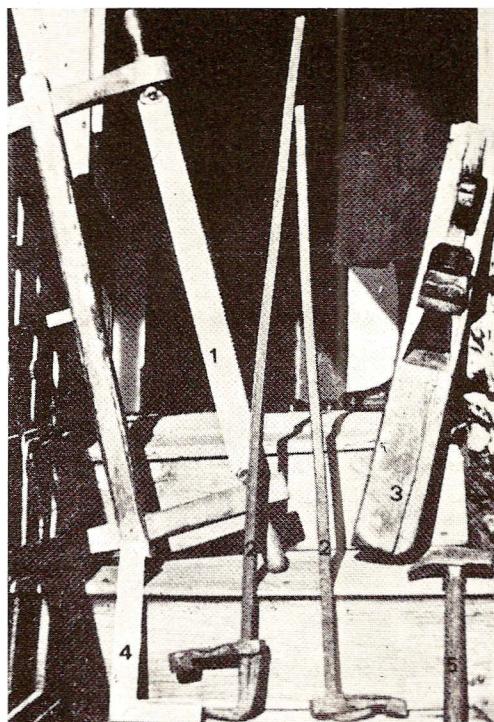
Ξυλογλύπτες καί μαραγκοί

Πλήθος ξυλογλυπτῶν ἔδωσαν τά χωριά τῆς Ηπείρου σέ όλους τούς κλάδους τῆς ξυλογλυπτικῆς (ἐκκλησιαστική, κοσμική, ποιμενική), ὅπως τό Τούρνοβο (Γοργοπόταμο), τό Λισκάτσι (Άσημοχώρι), ἡ Βούρμπιανη, τό Μέτσοβο, ἡ Σαμαρίνα καί ἄλλα.

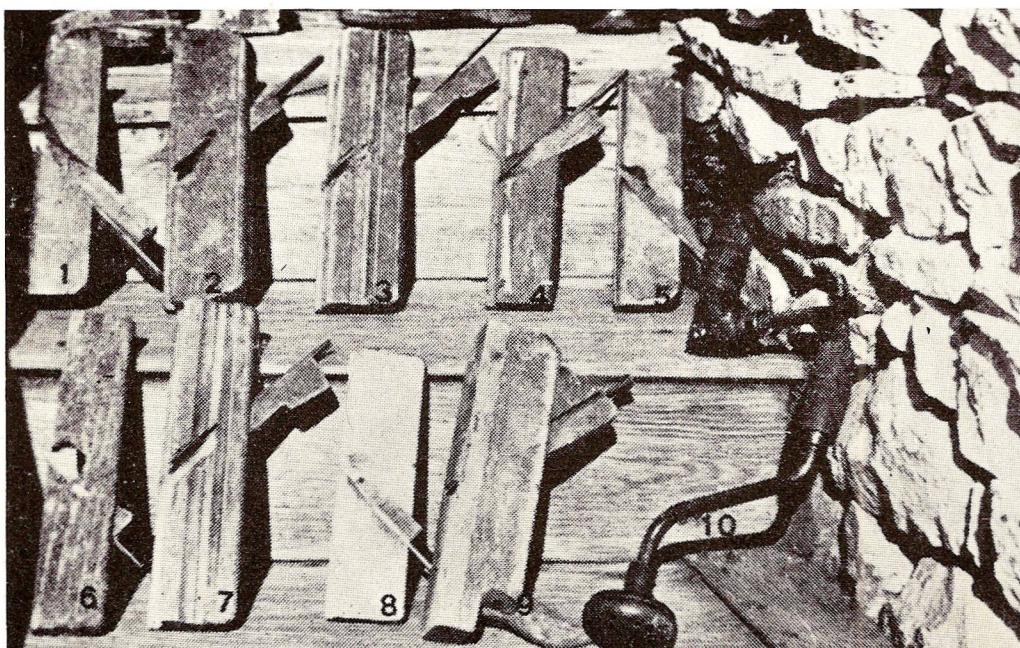
Ξυλογλύπτες ἀπό τό Τούρνοβο ὅπως ὁ Ἀλέξανδρος Βούρης καί ὁ πατέρας του Γεώργιος Βούρης δούλεψαν στήν παλιά Ἑλλάδα, Ἀλβανία, Σερβία καί στή Ρουμανία. Ἀπό τό Τούρνοβο ἦταν καί ὁ Βασίλης Σκαλιστής πού σκάλισε τό ξυλόγλυπτο τέμπλο στό μητροπολιτικό ναό τῶν Ἰωαννίνων καί στόν "Ἄγιο Γεώργιο τῆς Πυρσόγιαννης.

Δυστυχῶς, ὡς τά σήμερα δέν ἔχει ταξινομηθεῖ καί χρονολογηθεῖ τό τεράστιο ύλικό τῆς ξυλογλυπτικῆς τοῦ 18ου καί 19ου αἰώνα. Οἱ ξυλογλύπτες ἀκολουθοῦσαν τά μπλούκια τῶν μαστό-

Ξυλουργικά ἐργαλεῖα: 1. «λόύκι». 2. «σιρ-κοθήλυκο». 3. «άρμόδι». 4. «τσαμπουκάκι». 5. «λουκάκι». 6. «γκινότσο» ἢ «σπεντζαριόλα». 7. «ἀμύγδαλο». 8. «πατούρα». 9. «πλάνη» ἢ «ρικάκι». 10. «μαντκάπι» ἢ «δράπανο». (Δ. Δημητριάδη - Ή ΜΟΛΙΣΤΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ).

Ξυλουργικά ἐργαλεῖα: 1. «Μπρατζόλι» ἢ «κουραστάρι». 2. «νταβίδια». 3. «σουραμᾶς». 4. «γωνία». 5. «σαμούτσα».

ρών στίς άποδημίες τους και δούλεβαν μαζί. Τις περισσότερες φορές, οι ξυλογλύπτες δέν έγραφαν τά δύνοματά τους, γι' αυτό και σήμερα έλαχιστα δύνοματα διασώθηκαν. Η Πυρσόγιαννη είναι γνωστή μόνο γιά τους πελεκάνους τής πέτρας και τά μπλούκια τῶν μαστόρων της.

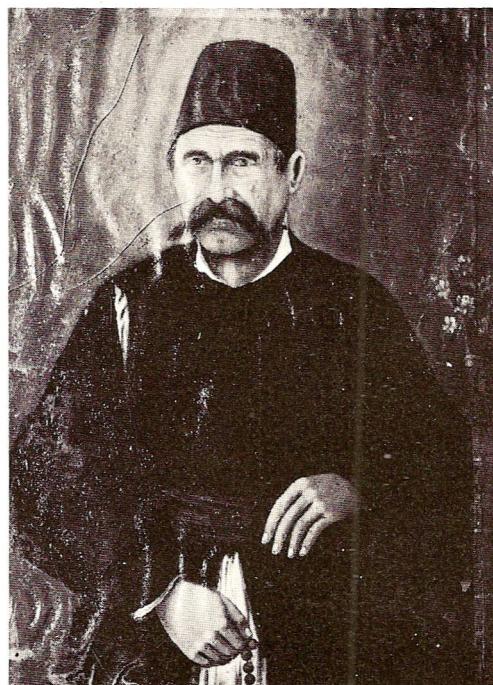
Δίπλα σ' αύτούς δούλεψαν τεχνίτες μαραγκοί από τήν Πυρσόγιαννη πού άφησαν άξιόλογα ξυλόγλυπτα έργα σε όλο τό βαλκανικό χώρο.

Ο Γιώργος Περώνης και ό γιός του Γιαννούλης έφτασαν μέχρι τόν Καύκασο. Ο Γιαννούλης δούλεψε πολλά χρόνια στά Μπιτόλια (Μοναστήρι) τής Σερβίας. Διακρίθηκε περισσότερο στήν κατασκευή μιναρέδων (ξύλινο θέβελό). Αφοσε πολλά έργα στή γειτονική Αλβανία και πέθανε στήν Πυρσόγιαννη στίς άρχες τοῦ αιώνα. Μάλιστα κουβάλησε μαζί του από τά Μπιτόλια και τήν λιθανάγλυφη πλάκα τοῦ τάφου του, πού ώς τά σήμερα σώζεται στό νεκροταφείο τής Πυρσόγιαννης.

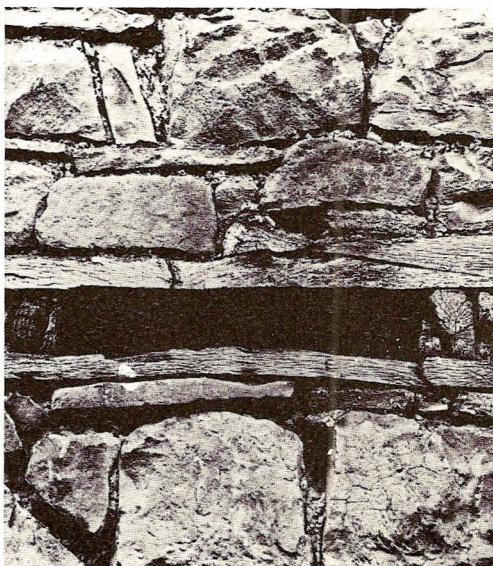
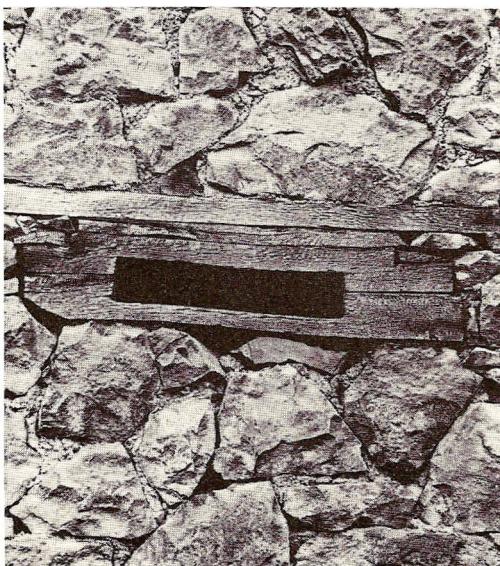
Όνομαστοί Πυρσογιαννίτες μαραγκοί ήταν και οι Παγναίοι (οικογένεια Παγώνη), οι Ντουκαίοι (οικογένεια Δούκα) και ό Χαράλαμπος Ζυλόμπης.

Από τούς νεώτερους, ό Στέφανος Δούκας, ό Βασιλης Περώνης και ό γιός του Διονύσης δούλεψαν στήν παλιά Ελλάδα (Σπάρτη, Ξυλόκαστρο) και στήν "Ηπειρο".

Φεγγίτες υπογείου (κατώι) από τό Γκουντέικο σπίτι (1856).

Γιαννούλης Περώνης, έλαιογραφία από τά Μπιτόλια (Μοναστήρι) τής Σερβίας (1886).

՚

τό κέντημα τῆς σάρκας

Τό κέντημα μέ βελόνα (τατουάζ) άπό τίς γυναίκες τοῦ τόπου μας στή ρίζα τῆς μύτης και στή ράχη τῆς παλάμης τους, είναι φαινόμενο ἀχρονολόγητο. Οι σημερινές ἐβδομηντάχρονες γερόντισσες είναι ή τελευταία γενιά πού διασώζει ὡς τά σήμερα πολύτιμα δείγματα τῆς παμπάλαιας αὐτῆς συνήθειας.

Ανάμεσα στήν ἀπελευθέρωση τοῦ 1912 και στή Μικρασιατική καταστροφή, ή συνήθεια τοῦ τατουάζ κυριολεκτικά ἔξαφανίζεται. Στήν ἀμέσως ἐπόμενη γενιά (εἰδαμε καί κουβεντιάσαμε μέ 20 περίπου γυναίκες) δέ βρήκαμε κανένα τατουάζ, οὕτε γιά δεῖγμα. Ἐπιμείναμε ίδιαίτερα

συζητώντας μαζί τους τήν περίοδο τῆς ἀλλαγῆς και δέν είμαστε σέ θέση νά διακινδυνέψουμε μιάν όποιαδήποτε ἐρμηνεία. Οὔτε είναι εύκολο νά ισχυριστεῖ κανείς μέ γενικότητες ὅτι τό φαινόμενο αύτό ἔπαιψε νά λειτουργεῖ γιατί ἄλλαξε τό δραγανωμένο σύνολο.

Στό σημεῖο αύτό χρειάζεται, νομίζουμε, μιά διευκρίνηση: είναι δύσκολο –σχεδόν ἀκατόρθωτο– γιά τό λαϊκό ἄνθρωπο νά ξεπεράσει μέ τόση εύκολια μιά συνήθεια πού αἰῶνες ἐπαναλαμβανόταν αὐθόρμητα. "Αν ὅμως ἔγινε κάποια μετάθεση τῆς συνήθειας σέ καινούργιες δραστηριότητες, καί πάλι –παρ' ὅλες τίς προσπά-

Εύχαριστοῦμε τίς γερόντισσες Ἀγγελική Κουρλοῦ, Δημητρούλα Κακαγιώτη, Δημητρούλα Παπανικολάου, Τούλα Καλησώρα, Ἐλπινίκη Ζυγλόμπη, Ούρανία Κουρλοῦ, Ἀλεξάνδρα Βαλτᾶ γιά τίς πολύτιμες πληροφορίες τους. Χωρίς τή συνδρομή τους ή ἔρευνα θά ήταν δύσκολο νά ἀρχίσει καί νά συνέχιστεῖ.

θειές μας – δέν μπορέσαμε νά κάνουμε καμιά διαπίστωση.

Τήν ίδια περίοδο ή ζωή στά Μαστοροχώρια τῆς Κόνιτσας δέ δέχτηκε άπότομες μεταβολές και ούτε ύπαρχουν έξωτερικά γεγονότα πού νά συντέλεσαν σέ κάποια ριζοσπαστική άνανέωση τῆς νοοτροπίας τῶν κατοίκων. Οι πρώτες μεγάλες ρωγμές σημειώθηκαν πολύ άργοτερα, στά χρόνια τῆς κατοχῆς. Γιά πρώτη φορά οι γυναίκες μετακινήθηκαν –μέχρι τότε ήταν ριζωμένες στόν τόπο– μέ τό διακονιό (άναζήτηση τροφής) στή γειτονική Αλβανία, Δυτική Μακεδονία και στό Τσιάμικο τῆς Θεσπρωτίας. Τά καινούρια στοιχεῖα πού συμβάλανε στήν άλλαγή (περίοδος κατοχῆς) ήταν καλοδεχούμενα στά χωριά μας και ή προσαρμογή τῶν γυναικών άκομη πιο εύκολη.

Η συνήθεια τοῦ τατουάζ δέν είναι φαινόμενο τοπικό μάλιστα, λαοί όπως τῆς Πολυνησίας και τῆς Αφρικής κεντοῦνε και χαράζουν στά κορμιά τους πλουσιότερες παραστάσεις και πολλές φορές έγχρωμες.

«Επίσης, τά παλιά χρόνια πολλοί ρομιοί έκαναν στά μάγουλα ψευτικές έλιες μέ τήν τεχνική τοῦ τατουάζ.

Σήμερα τό τατουάζ έχει μιάν άλλην ασχημη φήμη. Τατουάζ έχουνε πιά μόνο οί άνθρωποι τοῦ σκοινιοῦ και τοῦ παλουκιοῦ: κατάδικοι και ναυτικοί. Ποτέ δέν θά άντικρύσουμε τατουάζ στό κορμί ένός άστού ή μικροαστού. Πάντως τά τατουάζ τῶν ναυτικῶν διαφέρουν ριζικά άπό τά τατουάζ τῶν φυλακισμένων. Οι ναυτικοί κεντάνε στό κορμί τους φράγκικα τατουάζ πού δέν έχουνε καμιά σχέση μέ τήν νεοελληνική λαϊκή είκαστική άντιληψη. Οι ναυτικοί χτυπάνε τούς τσαμπουκάδες τους σέ μακρινά μέρη (Άμβούργο, Χόνγκ-Κόνγκ κτλ.). Και τήν δουλιά αύτή τήν κάνουν, έπι πληρωμῇ, ειδίκοι έπαγγελματίες πού έχουν τό μαγαζάκι τους πλάι στό μόλο τῶν μεγάλων διεθνῶν λιμανιών. Αύτονότο είναι ότι τά τατουάζ τῶν ναυτικῶν παρουσιάζουν μά τεχνική τελειότητα και μιάν έξωτική θεματολογία.

Τά τατουάζ τῆς φυλακῆς γίνονται άπό έρασιτέχνες πού δουλεύουν συνήθως χωρίς άμοιθή. Πάντως αύτός πού θά ύποστει τήν τέχνη τους δέν παραλείπει νά δόσει ένα μικρό φιλοδώρημα (μερικά πακέτα τσιγάρα). Τά τατουάζ τῶν καταδίκων παρουσιάζουν

μιά «κλειστή» θεματολογία: καρδιές (μαχαιρωμένες, λαθωμένες, μέ φυλλοκάρδια, μέ γυναικεία δύνοματα, μέ αχ-θάχ), άγκυρες, σταυροί στιλέτα, γκόμενες. Τά τατουάζ γίνονται σέ τρια χρώματα μπλέ, κόκκινο, πράσινο. Τό μπλέ θγαίνει άπό τό φούμιο πού παίρνουν άπ' τά καζάνια τῆς φυλακῆς. Τά άλλα δύο χρώματα άπό μελάνες».

Ηλίας Πετρόπουλος: Τῆς φυλακῆς

Στό παραδοσιακό τατουάζ τά θέματα είναι περιορισμένα. Κύκλοι (μπόλια), κυπαρίσσια, κλωνάρια, σταυροί άπλοι και πιό σύνθετοι, τά άρχικά τοῦ δύνοματος και έπωνύμου τῆς κεντήστρας, είναι τά πιό συνηθισμένα θέματα. Πολλές φορές κεντοῦν και τό άρχικό γράμμα άπό τό δύνομα τοῦ πατέρα. Αντίθετα, θσες μικροαραβινιάζονταν, άποφεύγανε νά κεντήσουν τό δύνομα τοῦ άρραβωνιαστικοῦ τους.

Δημιουργία έντελως νέα και πρωτότυπη δέν ύπάρχει στήν παράδοση τοῦ τατουάζ. Ή προσωπικότητα και ή εύαισθησία κάποιας κεντήστρας πολλές φορές δημιουργεῖ έντεχνότερα ένα θέμα ή τό διανθίζει μέ τολμηρές λεπτομέρειες. Κεντοῦν άπό μνήμης, έπαναλαμβάνοντας τά πατροπαράστα θέματα τοῦ τόπου τους. Δίπλα τους οι λιθανάγλυφος κόσμος πού δημιούργησαν οι πυρσογιαννίτες πελεκάνοι τῆς πέτρας είναι κατάφορτος άπό κυπαρίσσια, σταυρούς, κλωνάρια και μπόλια (κύκλους).

Τά άπροσπέλαστα Μαστοροχώρια δέχονται έπιρροές άπό τή δυναμική παρουσία τῶν Βλάχων μοναδικοί έπισκέπτες, έστω και έποχιακά, φορτίζουν μέ καινούριες παραστάσεις και έρεθισματα τόν τόπο μας.

Οι γυναίκες τῶν Βλάχων είχαν πλούσια τατουάζ. Πολλές άπό τίς σημερινές έβδομηντάχρονες Πυρσογιαννίτισσες άναφέρθηκαν μέ έμφαση και θαυμασμό στήν ποικιλία τῶν θεμάτων πού κεντοῦσαν οι Βλάχες. Μάλιστα, ή Δημητρούλα Κακαγιώτη θυμάται πώς τά δικά τῆς τατουάζ τά κέντησε μιά Βλάχα.

“Ολα τά κορίτσια άπό τά 9 μέχρι τά 15 τους χρόνια –σπανίζουν οι έξαιρέσεις– έπρεπε νά κεντήσουν τατουάζ.

Καμάρωναν ιδιαίτερα, όταν στίς βρύσες τοῦ χωριοῦ και στά χωράφια μάζευαν στό μπράτσο τά μανίκια γιά νά φανεί ή κεντημένη ράχη τῆς παλάμης. Πολλές φορές μέ καρπούς δέντρων (μούσμουλα, κράνια, κεράσια) και κουμπιά, φκιάχνουν σκουλαρίκια και περιδέρια γιά νά

Καί κείνη ή "Ολγα τοῦ Τόλ'" τοῦ Τσάνη ή μάνα τῆς "Ολγας τοῦ Γαλάνη είχε ώραιό σταυρό στή μπάλα, είχε κυπαρίσσι μέ μεγάλες κλάρες στό χέρι. "Αμ' ήταν ὅμορφη γυναίκα, σάν τό νερό' πέθανε ή ἔρμη στή γέννα

Κεντημένο χέρι τής Αγγελικῆς Κουρλοῦ
μέ σχέδια ἀπό σταυρό, κυπαρίσσι και ἀμπό-
λι (κύκλο).

ἀντικαταστήσουν τήν ἔλλειψη κοινωμάτων.

Ο πόνος ὅμως τοῦ κορμοῦ καὶ ιδιαίτερα στή
ρίζα τῆς μύτης εἶναι μεγάλος. Συχνά τά μεγα-
λύτερα κορίτσια χρησιμοποιοῦν βία γιά νά κεν-
τήσουν τατουάζ στά μικρότερα.

Σύμφωνα μέ τίς διηγήσεις τους δέ συναν-
τοῦσαν ἀντιδράσεις μέσα στήν οἰκογένεια. Οι μανάδες, ὅχι μόνο δέ δυσφοροῦν, ἀλλά μέ
πρωτοβουλία τους πολλές φορές κεντοῦν τά

τατουάζ στίς κόρες τους ἢ τούς τρυποῦν τά
αύτιά μέ καμένη βελόνα γιά νά περάσουν σκου-
λαρίκια.

Οι γυναικοκρατούμενες κοινωνίες τῶν χω-
ριών μας δέν ἀφήνουν περιθώρια γιά ἐπεμβά-
σεις τῶν ἀντρῶν σέ τέτοια θέματα. "Ἀλλωστε,
τά μακρόχρονα ταξίδια τῶν μαστόρων λιγο-
στεύουν ἐπικίνδυνα τό ρόλο τους μέσα στήν
οἰκογένεια.

Ἡ συνέντευξη

Γιά περήφανεια γιέ μ' τά φκιάχναμαν, γιά πε-
ρηφανεια' αὐτές πού είχαν σταυρό στή μπάλα
(μέτωπο) ἡταν πιό περήφανες. Ἐγώ δέν είχα
στή μπάλα γιατί δέν ἀντεχα τόν πόνο. Κινοῦσε
τό ἀιμα ποτάμι καί μέ πόναγε καί δέν ἔδειχνε
καλά. Πολλές είχαν στή μπάλα σταυρό καί κα-
μάρωναν περισσότερο. Είχε ἐδῶ στό μαχαλά
μας ἢ Θωμόπλαινα τοῦ Πύρου, ἢ Κάτσιενα τ'
Λάζου.

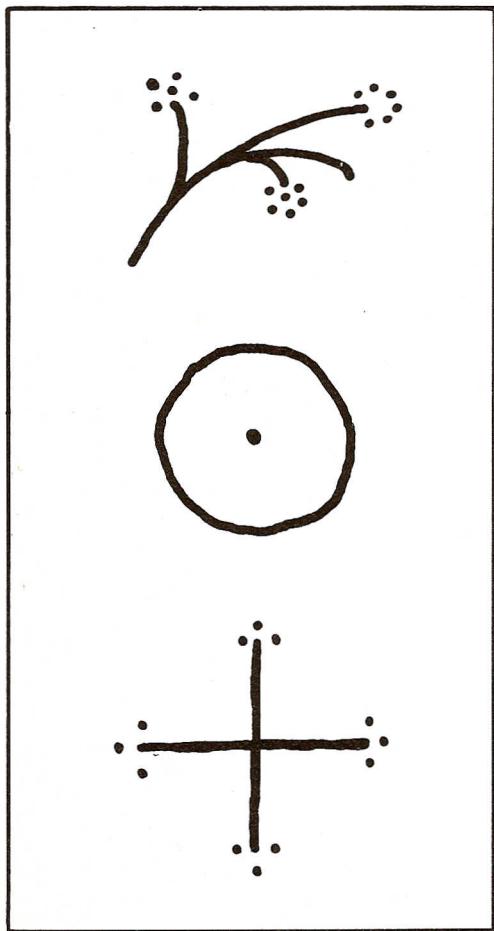
Περπατούσαμαν ἀνασκουμπωμένες καί φαί-
νονταν τά λουλούδια καί καμαρώναμαν γιέμ'
Ἐτσι ἡταν τότε, ἔτσι τά φκιάχναμαν καί ἐμεῖς,
τόν κακό μας καιρό.

"Ηθελαν κι οι ἀντρες νάχουμε γιατί μᾶς χαί-
ρονταν. "Αμ' τούς ἄρεζε κι αὐτούς ὅταν μᾶς
ἔβλεπαν. "Ολες οι κοπέλες είχαν δέ θυμοῦ-
μαι καμιά πού νά μήν είχε. 'Αφοῦ ἔφκιαναν οι
πολλές, ἔφκιαξα κι ἐγώ ἀπό ζήλεια. 'Αμ ξέρω
κι ἐγώ, ἔβλεπα τίς ἄλλες καί μ' ἔπιανε ἡ ζουρ-
λαμάρα.

Τό ύλικό τής συνέντευξης
ἀπομαγνητοφωνήθηκε καί
μεταφέρθηκε στίς σελίδες
τοῦ 'Αρμολόι
χωρίς καμιά παρέμβαση ἢ περικοπή,
κρατώντας ἔτσι ὅλα τά
πλεονεκτήματα καί μειονεκτήματα
τοῦ προφορικοῦ λόγου.

"Ολες είχαν κι υστερα δέν κακοφαίνονταν
σέ κανέναν. "Ἐτσι γίνονταν γιέμ' τότε, μικρά
είμασταν, κρυβόμασταν σάν τά οὔρτζουλα ἀπ'
τόν κόσμο.

Μαύρη μέρα μας καί πικρή μας γιά, πάεινα-
μαν στή βρύση γιά νερό καί πλέναμαν τά ροῦχα.
Τότε σ' αὐτό τό Κάτω τό Μπγάδ, στό Γκουμπέ,
ἔθαναν ό κόσμος κ' ἐπλεναν τά ἀσπρα τά ροῦ-
χα. Πάειναν ἀπό τό βράδ' οι μάνες μας κι ἔθα-
ζαν τά κοφίνια καί ἐμεῖς ἀπό τά χαράματα βοη-
θούσαμαν. 'Ανασκουμπόναμαν γιέμ' τά μανίκια

Τά έπικρατέστερα σχέδια που κεντοῦσαν οι παλιές πυρσογιαννίτισες γυναίκες στό μέτωπο και στά χέρια.

καὶ φαίνονταν τά λουλούδια καὶ τά κυπαρίσσια στά χέρια μας. Καὶ στά χωράφια ὅταν σκάβαμαν καὶ στό λόγγο γιά κλαδί, πάλι μαζώναμαν τά μανίκια γιά νά φαίνονται τά στολίδια.

"Αμ' είχε περάσει ό πόνος κι ήταν καλά. Τί νά σ' κάνω τότε πούμασταν μικρά καὶ πονούσαμαν. Μᾶς ἔπιαναν οἱ μεγάλες μέ τό ζόρ' καὶ μᾶς ἐρριχναν καταῖ καὶ δόστου-δόστου, τζουμποῦσαν (τρυποῦσαν) μέ τά βελόνια.

Κυττάξ' τε -μᾶς ἐλεγαν- περνοῦν τά πρόβατα πέρα στήν Καστάνιανη, πάνω ἀπ' τήν ποταμιά ἐμεῖς τάούρτζουλαχαζεύμε τά πρόβατα κι αὐτές μᾶς κορόϊδευαν γιά νά μᾶς τζουμπήσουν.

Ἐμεῖς εἰμασταν μικρά, ἄλλες 8 ἄλλες 10 χρονῶν καὶ φοβούμασταν. Μᾶς ἔπιανε τό αἷμα τόν κατήφορο καὶ κλαίγαμαν ἀπ' τό φόβο. Μή τηρᾶς, οἱ τρανές κάθονταν μέ καμάρι καὶ ἐφκιαναν ὠραίες κλάρες καὶ μπόλια. Στό χέρι ἐφκιαναν ὠραία κυπαρίσσια καὶ σταυρό. Ἀλλες εἶχαν μπόλια (κύκλους) καὶ χρειάζονταν μαστοριά νά φκιάξεις τήν κλούρα (κύκλο) μέ τή βούλα στή μέση.

Θυμιέμαι οἱ παλιές οἱ μπάμπες στά χρόνια μας εἶχαν στολίδια ώς τά μπράτσα πολλά στολίδια γιέμ', γεμάτο τό χέρι.

Εἶχαμε ζούρλια κι ἐμεῖς στόν καιρό μας. Καμάρωναν οἱ τρανές ὅταν κεντοῦσαν τό σταυρό στή μπάλα (μέτωπο) κι ἐσφιγγαν ἀπ' τόν πόνο τά δόντια. "Υστερα δσο περνοῦσε ή ὥρα συνήθιζες τόν πόνο καὶ μέ τά βελόνια ντίπι-ντίπι, ντίπι-ντίπι πάνω στό κρέας ἐρχονταν καὶ γένονταν ἔδω αἷμα μονάτο καὶ καθόμασταν στόν ἥλιο γιά νά ξεραθεῖ. Κρατοῦσε μά-διο ὥρες ὥσπου νά στεγνώσει, καμιά φορά καὶ μέρες. Ἐπιανε ἔνα κουκούδι καὶ μετά ὅταν καθάριζε φαίνονταν ἀπό κάτω οἱ κλάρες καὶ οἱ σταυροί.

Νά, τώρα ό, τι νά τό κάνω, δέν φεύγει. Βλέπεις ἔδω; Ἀραίωσε, χάθηκε μέ τόν καιρό πού πέρασε. Ἐμ' κοντεύω τώρα τά δύδοντα γιέμ'.

Εἶχε ή μάνα μ' κάπι ὠραίες κλάρες ἵσια μέ τόν ἄγκονα, γεμάτο τό χέρι. Καὶ κείνη ἡ "Ολγα τοῦ Τόλ' τοῦ Τσάνη ἡ μάνα τῆς "Ολγας τοῦ Γιάν' Γαλάν' είχε ὥραιο σταυρό στή μπάλα, είχε κυπαρίσσι μέ μεγάλες κλάρες στό χέρι. Ἀμ' ἡταν δημορφή γυναίκα σάν τό νερό πέθανε ή ἐρμ' στή γέννα.

Ξεκινούσαμαν κάθε ἀπόγιομα καὶ Κυριακές μέ τά κατοίκια ὅλα τά κορίτσια νά τά βοσκήσουμε. Πάναμαν μέ τά κατοίκια, δέν εἴχαμαν τί νά κάνουμε καὶ καίγαμαν δαδί γιατί θέλει κάρβουνο ἀπό δαδί ἀλλιώς δέ πιάν'. Στούμπζαμαν τό κάρβουνο καὶ τό φκιάναμαν σάν σκόνη. Ἀνακατώναμαν τό σάλιο μέ τό κάρβουνο καὶ μ' ἑνα τσάκνο κάναμαν τό σχέδιο στό χέρι καὶ στή μπάλα. "Υστερα τζουμπούσαμαν (τρυπούσαμε) τζούπ-τζούπ δυνατά οἱ ἄλλες ἀπό δίπλα φυσοῦσαν στήν πληγή καὶ ἐλεγαν: ἀκόμα λίγο-ἀκόμα λίγο. "Ερχονταν γιέμ' καὶ κουκούδιαζε καὶ τραβούσαμαν τ' ἀτράβηχτά δσο νά γιατρέψει.

Ἐγώ ἔχω γραμμένο καὶ τ' ὄνομάμ' καὶ τ' ὄνομα τοῦ πατέρα μ' πάνω στό χέρι. Ἀντρέπονταν τότε νά φκιάκουν τό δονομα τοῦ ἄρραβω-

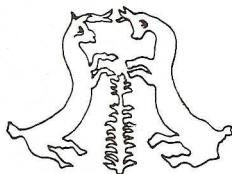
νιαστικοῦ. Ούτε τοῦ ἄρραβωνιαστικοῦ κάναμαν, οὔτε τοῦ ἄντρα μόνο τοῦ πατέρα καὶ δέν κακοφαίνονταν σέ κανέναν. Κανένας δέ μᾶς μάλινε. Ποῦ κυπποῦσαν τότε γιέμ' ὁ κόσμος τέτοια πράματα! Μᾶς ἔλεγαν οἱ μανάδες μας: "Αμα μπορεῖτε καὶ βαστάτε τὸν πόνο, τρυπηθεῖτε φκιάξτε καὶ περβατάτε στό λόγγο μέ τα κατσίκια.

'Αμ' καμάρι μ', αύτές μᾶς τρυποῦσαν ἀπ' τά πέντε χρόνια τά αύτιά γιά τά σκουλαρίκια. Ποῦχαμαν τότε στολίδια ἐμεῖς! Πού εἰδε τό μάτι μας τέτοια! 'Αρμαθίζαμαν τά μουστούλια ἀπό τὴν δξιά, τά κράνια, τά κουμπιά, τά περνούσαμαν μέ τό θελόν' καὶ τά βάναμαν στό λαιμό γιά κολιέδες καὶ σταυρούς.

Οἱ Βλάχισσες εἶχαν πιό ώραῖα ὅμως στολίδια.

Αύτές θλέπαμαν καὶ φκιάχναμε κ' ἐμεῖς. 'Εμένα βλάχα ἔκατσε καὶ μούκανε τό σταυρό πού βλέπεις καὶ τό κυπαρίσσι αὐτό στό χέρι. Τότε αύτές μονάχα περνοῦσαν ἀπ' τό χωριό. Δέν ξέραμε ἄλλον κόσμο. Κι ὅταν πήγα στό Αἴγιο πρίν τὸν πόλεμο ἀρρώστησα καὶ πήγα στό γιατρό νά μ' κάνει μιά ἐνεση. Βλέπει τό χέρι μ' καὶ μοῦ λέει:

- "Εκανες φυλακή;
- "Οχι ούρέ γιατρέ δέν πήγα φυλακή.
- Οι φυλακισμένοι τά φκιάχνουν αὐτά, μοῦ λέει.
- Κάτσε γιατρέ, τοῦ λέει ὁ μακαρίτης ὁ πάππος, νά σοῦ πῶ ἐγώ. Νά πάειναν μέ. τά κατσίκια μικρές κι ἀπό ζουρλαμάρα δέν είχαν ἄλλη δουλιά νά κάνουν καὶ τρυποῦσαν τά χέρια.

Τό ἔνστιχτό μας, ἀσκημένο σέ καιρούς πονηρούς, μᾶς λέει νά ποῦμε ὅχι στή ρουτίνα τῶν σημερινῶν καιρῶν, πού πονήρεψαν περισσότερο. Κάποιες Κασσάνδρες μέ βιβλιάρια προλέγουν τὴν ἔξαφάνιση ὅλων τῶν εἰδῶν τῆς Τέχνης. 'Απαντοῦμε: εἶναι ὑποπτο, εἶναι παγίδα. 'Η λεκάνη τῆς Μεσογείου δέ στέρεψε σάν κοιτίδα πολιτιστικῶν στοιχείων. Ἄλλες λεκάνες ἀδειάζουν τοὺς ὀχετούς καὶ τά ἀδιέξοδά τους θολώνοντας τά δικά μας νερά. Προσοχή λοιπόν!

'Εδῶ ὑπάρχει παράδοση καὶ παράδοση κριτικῆς τῆς παράδοσης. 'Υπάρχουν πηγές (ὑπόγειες), ὑπάρχει παρελθόν κρυμμένο καὶ ἀποκρυμμένο. 'Η στάση μας ἀπέναντί τους θά καθορίσει καὶ τό μέλλον μας.

(ἀπόσπασμα ἀπό τό πρόγραμμα τῆς Θεατρικῆς Λέσχης Βόλου).

Τό νεοδημοτικό ή μοντέρνο δημοτικό τραγούδι

συνέντευξη
με τόν 'Αλέκο Κιτσάκη

Αύτό πού λέμε σήμερα λαϊκή μουσική παράδοση, τείνει σταθερά νά γίνει μουσιειακό είδος. Δέν θγάζει πιά νέα βλαστάρια. Μεταμοσχεύεται στήν έντεχνη λαϊκή μουσική και στό νεοδημοτικό τραγούδι, τό λεγόμενο μοντέρνο δημοτικό, πού οι έταιριες δίσκων άναπαράγουν μέ θαυμαστή ταχύτητα.

Τό δημοτικό τραγούδι γεννήθηκε στήν τουρκοκρατία και ήταν γιά τόν "Ελληνα μιά ψυχική πραγματικότητα σχεδόν καθημερινή.

«Τό δημοτικό τραγούδι –αύτή ή τέχνη τοῦ ἀπεριόριστου αἰσθήματος πού δέν είναι ἐπος– ήταν ή μόνη καταφυγή, τό μόνο μέσο συντήρησης και ψυχικῆς συνοχῆς (δῆλ. και πάλι συντήρησης) τοῦ ύποδουλου. Ο ήρωας τοῦ τραγουδιοῦ και ή μετάληψη ἔμειναν στόν "Ελλήνα ως συμβολισμοί ἐπιβίωσης. Η τροπή πρός τό ἀλογο και τό ἄκρως συναισθηματικό πού ύποβάλλει τό δημοτικό τραγούδι, είναι ἐνέργεια καθαρά βιολογική. Είναι ή μετατροπή τῆς κάθε δυνατῆς λογικῆς σέ λογική τοῦ παρόντος. Η πιό λογικά ἀδήριτη πράξη στόν ύποδουλο "Ελληνα είναι ή παλληκαρία τοῦ κλέφτη. Γιά τοῦτο πρέπει ἔμψυχα και ἄψυχα νά συνυποφέρουν τά παθήματά του. Είναι ἀπολύτως «λογικό» νά κλαίνε τά πουλιά και νά μοιρολογοῦν τά δέντρα». Γ. ΚΑΚΑΛΑΜΑΝΗ - ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΝΕΟΛΗΝΙΚΗΣ ΑΣΤΙΚΗΣ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑΣ

Σπή σημερινή Έλλαδα ό κοινός ἀνθρώπινος μύθος ἔπαιψε νά υπάρχει. Ο παλιός λαϊκός πολιτισμός είναι ιστορικά, νομοτελειακά καταδικασμένος σέ ἀφανισμό. "Οπου ἀντέχει, είναι ή καθυστέρηση μονάχα πού τόν κρατάει.

Και τό δημοτικό τραγούδι δέν παύει νά είναι παρακολούθημα τῆς ίδιας πορείας.

Στή νεοελληνική ιστορία βλέπουμε νά μετακινοῦνται τεράστιες μάζες, νά ἀλλάζουν ἐπάγγελμα, τρόπο ζωῆς και σκέψης, ἀκόμη και δέρμα, δηλαδή χαρακτηριστικά τοῦ προσώπου, ὅπως είπε ο Παζολίνι γιά τούς 'Ιταλούς.

Η ἐλληνική ἐπαρχία –έστια τῆς παραδοσιακῆς σκέψης– θά κατακλύσει ἀσφυκτικά τήν πρωτεύουσα και τά ἀναπτυσσόμενα ἀστικά κέντρα. Τό ρίζωμα στό νέο τόπο θῶναι ἀργόσυρτο και ἐπιφυλακτικό στήν ἀρχή. Οι μετανάστες θά κατοικήσουν μιά συνοικία, μιά γειτονιά, κρατώντας γιά μερικές γενιές τόν παλιό τρόπο σκέψης, τά ηθη, τά τραγούδια τους, τή μικροτοπική ιδεολογία.

Γύρω στά 1950-60 κάθε ἀντίσταση θά ἔξαφανιστεῖ. Τότε κάνει τήν ἐμφάνισή του και τό νεοδημοτικό τραγούδι.

Νέες ἡχητικές ἐμπειρίες ἔρχονται νά σφηνωθοῦν ἀνάμεσα στίς πατροπαράδοτες και τό ἀποτέλεσμα (νεοδημοτικό) γίνεται ἀποδεκτό ἀπό τόν πολύ κόσμο, πού τό φαντάζεται συνεχιστή τοῦ παλιού δημοτικοῦ τραγουδιοῦ.

Δανείζεται στοιχεία τοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ τῆς ἐποχῆς και παρακολουθεῖ μέ τήν ίδια ἐνταση, τήν ίδια σκοπιμότητα και εύκολια, τήν ἐλληνική πραγματικότητα. Η μετανάστευση στήν Γερμανία και Αύστραλια γίνεται τραγούδι –τραγούδια γιά τήν ἀκριβεία– κι ἀπό τόν Καζαντζίδη κι ἀπό τόν Κιτσάκη. Υπάρχει διαφορά στήν ποιότητα ἀλλά δέν είναι αὐτό πού ἐνδιαφέρει τήν ἀνάλυσή μας. Οι παλιές ἐκτελέ-

σεις δέν άρκουν και ό ρόλος τοῦ παλιοῦ όργανον παίχθη ἀλλάζει. Παλιά ἦταν καὶ δημιουργός, γιατί εἶχε τὴν ἰκανότητα νά κρατάει ὅλη τή μουσική κουλτούρα τώρα παραμένει μόνον ἔκτελεστής.

Οἱ ἐφημερίδες καὶ ό περιοδικός τύπος ποτέ δέν ἀναφέρονται στήν παραγωγή δίσκων μέν νεοδημοτικά τραγούδια. Ἡ καραντίνα αὐτή ὀφείλεται περισσότερο σέ μιά «στημένη περιφρόνηση», γνωστή ἄλλωστε ἀπό τή μεταχείρηση πού ἔγινε παλιότερα στό ρευμπέτικο καὶ στή δεκαετία τοῦ '60 στὸν Καζαντζίδην.

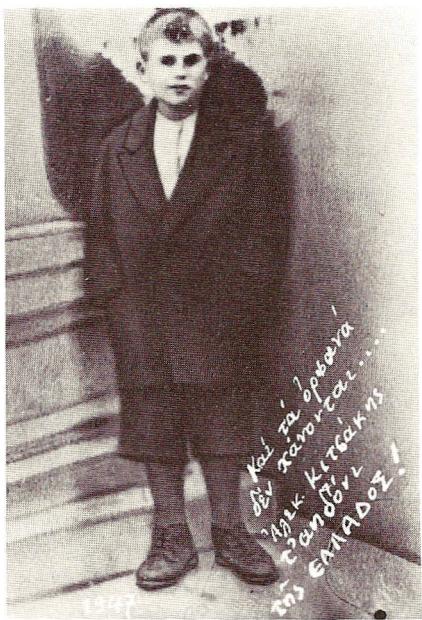
Δέν ύπερασπιζόμαστε τό νεοδημοτικό τραγούδι οὕτε μιλοῦμε γιά ποιοτικές διαφορές, παρά μόνο θίγουμε τή σκόπιμη ἀδιαφορία γιά ἔνα φαινόμενο πού καὶ παραγωγή μεγάλη ἔχει καὶ πάρα πολύ κόσμο ἐνδιαφέρει. Μόνο στήν 'Αθήνα αὐτή τή σπιγμή δουλεύουν 30 περίπου

μαγαζιά μέν νεοδημοτικά τραγούδια.

Ἄπο τήν ἄλλη μεριά ύπάρχει ἔνα περιορισμένο κοινό (μεγαλωμένο στά ἀστικά κέντρα), πού ύπερασπίζεται τήν παραδοσιακή μουσική καὶ αἰσθάνεται ύπερβολικά μυημένο ἀποδέχεται μάλιστα μέν ιδιαίτερη εύχαριστηση τήν παραγωγή π.χ. τοῦ Χουλιαρᾶ (ήπειρωτικά), τῆς Μαρίζας Κώχ (νησιώτικα) ἢ τοῦ Ξυλούρη (κρητικά).

Ο πολὺς κόσμος ἀδιαφορεῖ γιά τά κατασκευάσματα αὐτά πού πλασάρονται σάν ἔντιμες ἀπόπειρες ἀναπαράστασης τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ.

Αὐτή είναι ἡ εἰκόνα τῆς νεοελληνικῆς μουσικῆς παραγωγῆς -μέν σημείο ἀναφορᾶς πάντοτε τό δημοτικό τραγούδι- κι ἃς ἔχουμε ύπόψη μας ὅτι οἱ παραδόσεις τῶν λαῶν δέν κινδυνεύουν, ἐφόσον ύπάρχουν οἱ ἴδιοι οἱ λαοί.

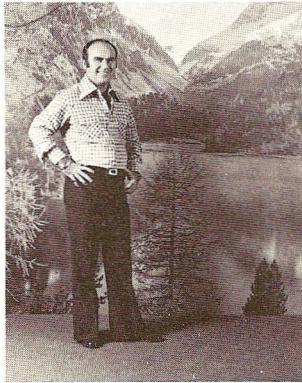
Φωτογραφία - προσφορά στό ΑΡΜΟΛΟΙ τοῦ 'Αλέκου Κιτσάκη. Στήν ἄκρη δεξιά γράφει: Καὶ τὰ ὄφελα δὲν χάνονται ... 'Αλέκ. Κιτσάκης τ' ἀηδόνι τῆς ΕΛΛΑΔΟΣ!

Μιά φορά πού ταξίδευα στήν "Αρτα κουβέντιαζα μέν μιά γιαγιά πού μούλεγε γιά τά παιδιά της. " Άλλο στόν Καναδά, ἄλλο στή Γερμανία, ἄλλο ἐδῶ κι ἄλλο ἐκεῖ, μέν πήρε τό παράπονο καὶ συγκινήθηκα. "Εκατσα λοιπόν μέν ἔμπνευση κι ἔβγαλα αὐτό τό τραγούδι. Καταλαβαίνω τόν κόσμο, μέν πονάει ἡ ξενιτιά. Παντοῦ αἰσθάνομαι ὅτι αὐτό τόν κόσμο πρέπει νά τόν διαφυλάξω καὶ νά τόν γαλουχήσω, γιατί ὅπου κι ἄν πάω τρέχει ἀπό πίσω μου.

Ἐχω παιδιά στή ξενιτιά
μακριά στή Γερμανία
στό Βέλγιο στόν Καναδᾶ
καὶ μέσ' τήν Αύστραλια.

Κακούργα ξενιτιά
ν' ἀνάψεις νά καείς
μᾶς πήρες τά παιδιά μας
καὶ μᾶς τά τυραννεῖς.

Παιδιά μου σᾶς ἐπόνεσα
ἐλάτε νά μέ δεῖτε
γιατί τά χρόνια ἐπέρασαν
ἴσως νά μή μέ δρῆτε.

Ο Άλεκος Κιτσάκης είναι γνωστός σέ δύο τρόπους μαζί: καθιερωμένος σήμερα τραγουδιστής νεοδημοτικών τραγουδιών αύκουγεται, όπως υποστηρίζει, από δύο τους "Ελληνες". Απεριφραστα

άποκαλεῖ τόν έαυτό του Καζαντζίδη τού δημοτικού τραγουδιού και μέ τή γνωστή έπαρση τῶν «αύτοδημιούργητων» ύπερασπίζεται τή δουλιά του. Στή δίωρη συνάντησή μας κομπάζει έπαναλαμβάνοντας —μέ αύστηση συχνότητα— πώς ή παραγωγή του ξεπέρασε τους 600 δίσκους.⁵ Ο άριθμός είναι δύντος, έκπληκτικός και προσιτός μόνο στά μεγάλα δύναμα του ρεμπέτικου.

Ο Άλεκος Κιτσάκης στάθηκε άποκαλυπτικός μαζί μας: «ξεκαθάρισε» τους λογαριασμούς του μέ πρόσωπα και καταστάσεις, τονίζοντας ότι «αύτά ποῦ είχε νά πει, τά είπε, έξω άπο τά δόντια». Μιά προσεχτική ματιά στά λεγόμενά του —άφορη μή μιάν άλλη έρμηνεια— ίσως πείσει «μερι-

κούς» νά καταλάβουν τί σημαίνει σήμερα συντήρηση τής μουσικής παράδοσης, ποιό είναι και τί «θέλει» νά άκουει τό μεγάλο κοινό, πώς δουλεύουν και πόσο μετρούν τά μαγαζιά αύτά, τί ρόλο παίζουν τά μέσα μαζικής έντημέρωσης και οι έταιριες παραγωγής δίσκων.

Θέλοντας και μή ό Κιτσάκης θά πει αυτά πού «πιστεύει» και πού δύο μας υποψιαζόμαστε⁶ μέ τή διαφορά δύως ότι μερικοί έπαιοντες δέ χωνέψανε άκομή τήν άλλαγή —γιατί όχι καί φυσιολογική έξέλιξη— και έπιμένουν νά δύρουνται γιά τήν κακοποίηση ή τήν έκφυλισμό τής μουσικής παράδοσης και φυσικά δέν έχουν νά προτείνουν τίποτε άλλο άπό τή μουσικακή τής διατήρηση.

· Η συνέντευξη

Γεννήθηκα σέ μια περιοχή πού, άς πούμε, είναι ή πηγή τού δημοτικού τραγουδιού, στό Ριζοβούνη Πρεβέζης, περιοχή Λάκα-Σούλι, δραφανός άπό πιτσιρικάς άπό μάνα και πατέρα.

Ήρθα στήν Αθήνα τό 46 σέ μια ήλικια 8 χρονών. Τό μοναδικό μου ζωείρο άπό μικρός όταν ήμουν, ήταν, καθώς έβλεπα τά στρατιωτικά αύτοκίνητα, τά τζέιμς, νά άγοράσω ένα αύτοκίνητο και νά τους κάνω όλους νά σκάσουν. Και τώρα, δόξα τό θεό, έχω και μερσεντές. Τέλος πάντων, θέλω νά σοῦ πῶ, πώς είναι ό ανθρωπος. Ήρθα λοιπόν στήν Αθήνα σ' ένα μπάρμπα μου. Τά Χριστούγεννα οι Ηπειρώτες έκοβαν τήν πρώτη μεταπολεμική πίτα τού ξενιτεμένου Ηπειρώτη. Μέ παρουσίασε ό μπάρμπας μου λέγοντας: έχω ένα παιδάκι πού τραγουδάει άθαντα δημοτικά τραγούδια.

Τό κοινό ένθουσιάστηκε και τό διοικητικό συμβούλιο μέ πανηγυρική άνακοινώση μέ πήρε ύπό τήν προστασία του. Οι δημοσιογράφοι μέ ρωτησαν γιά τήν πρώτη μου έμφανιση. Στήν άρχη μοῦ πάσιν τό τσιαούλι (σαγόνι) πέρα δώθε άπό τόν φόβο. Κατόπιν προσπάθησα νά σκέφτο-

μαι πώς ό κόσμος είναι πρόβατα πού τά φλάου (φυλάγω) και ξεχάστηκα. Εκεī λοιπόν στή γιορτή ήταν και ή Μαρίκα Κοτοπούλη ή όποια πίστεψε στό ταλέντο μου και σκέφτηκε νά μέ έμφανίσει στό θέατρο γιά νά τραγουδήσω. Παρούσα ήταν στό θέατρο και ή πριγκήπισσα τότε και ύστερα βασίλισσα Φρειδερίκη. Η Κοτοπούλη κάνει έπιθεση στά συναισθήματά της γιά τό μικρό σουλιωτόπουλο, δηλαδή έμένα, και ή κυρά συγκινείται βαθύτατα. Μέ παίρνει κάπου-κάπου και στό παλάτι και έπαιζα μπίλιες μέ τόν Κωστάκη, τόν μετέπειτα βασιλιά κι όταν έχανα τού φώναζα: γ τ' μάνα σ', μιά και δέν ήξερα τίποτα άλλο στό χωριό.

Μέ τή μεσοδάβηση δύων αύτων τῶν παραγόντων άρχισα νά πηγαίνω στό σχολείο. "Ετσι σέ κάθε έκδήλωση ήμουν πάντα πρώτος στό τραγούδι" μούδιναν και κανένα πενηντάρικο. Μετά πήγα στό οικοτροφείο τής Κέρκυρας κι ύστερα στή μέση γεωπονική σχολή τής Πάτρας. Τό 52-53 γύρισα στήν Αθήνα όπου είχε μισοσχεχαστεί τό φωνητικό μου ταλέντο. Αργότερα μέ άκουσε κάποιος τού τότε Ε.Ι.Ρ. και μ' έβαλε νά τρα-

γουδάω 2-3 φορές τήν έβδομάδα στό ραδιόφωνο. Συνεχίστηκε αύτή ή άμφιβολη πορεία λόγω ἔλλειψης οικονομικών μέχρι 18-19 χρονών, όπότε πήγα στήν έταιρία τοῦ Μάτσα καὶ τούς παρακάλεσα νά τραγουδήσω γιά νά μ' ἀκούσουν. Μ' ἄφησαν, ἐνθουσιάστηκαν καὶ ἔγραψα τὸν πρώτο μου δίσκο Τά πή 'Βλάχαμ' τά πήρανε τά πρόβατα. Μοῦ ἔδωσαν καὶ σάν πληρωμή 150 δραχμές, τό 1956 αύτά. Πάω τό 1957 στό χωρίο γιά πρώτη φορά ἀπό τότε πού ἔψυγα, γιά τό πανηγύρι. Μέ εἶχαν ἀκούσει ἀπ' τό ράδιο γιατί εἶχε παιχτεῖ ὁ δίσκος καὶ μ' ἔβαλαν νά τραγουδήσω.

"Ολη τή νύχτα τραγουδοῦσα χωρίς φράγκο. Ἀπό τότε κάθε χωρίο πούκανε πανηγύρι, προσπαθοῦσε νά κλείσει τόν Κιτσάκη γιατί σήκωνα θύελλες. Γυρίζοντας στήν Αθήνα ξαναπήγα στήν έταιρία γιά νέα ἐγγραφή καὶ τραγούδησα τό Βλαχοθανάση. Τό τραγούδι αύτό τ' ἄκουγα ἀπό τούς ὄργανοπαῖτες καὶ δέν μ' ἄρεζε. Αύτοι ἔλεγαν «καὶ μέ τά κυάλια ἀγνάντευα». Ποιά κυάλια; Πού εἶχαν τότε κυάλια; Τό πῆρα καὶ τό διόρθωσα κάπως. Μετά, ὁ Βλαχοθανάσης ἔδρασε σάν ὀπλαρχηγός στήν περιοχή τῆς "Αρτας καὶ Πρέβεζας. Αύτοι ἔλεγαν «βγήκα ψηλά στόν "Ολυμπό" κι ἐγώ τόκανα ψηλά στό Ζάλογγο κτλ.

Μετά ἄκουσα κάποιον μέσ' τήν έταιρία νά τραγουδάει τούς Κλέφτες Ζήτησα νά παραβγῷ μαζί του στήν ίδια ἑκτέλεση. Μᾶς ἄφησαν κι ἡ διαφορά ἦταν μεγάλη καὶ μέ τό μέρος μου.

Γυρνώντας ἀπό φαντάρος, πρώτη μου δουλειά ἦταν νά διασκευάσω κάπως πρός τό ἡπειρώτικο μοτίβο τούς Κλέφτες καὶ νά τούς βγάλω δίσκο. Ἐτοι τά τραγούδια μου ἀρχισαν νάχουν ἀπήκηση κι ἔξω ἀπ' τήν "Ηπειρο. Ἡ μεγάλη μου ἐπιτυχία ἦταν τό Πάμε στό λόγγο γιά ζύλα μώρ' Λένη. Μοῦ ζήτησαν σέ μια μικροθεατρική παράσταση τῆς Ήπειρωτικῆς Ομοσπονδίας νά γράψω ἔνα σχετικό τραγούδι, δηλαδή ἐκεὶ πού μέ βάση τό ἔργο τά κορίτσια μάζευαν δῆθεν ξύλα, μούρθε ἡ ἔμπνευση μέ τό «πάμε στό λόγγο γιά ξύλα μωρ' Λένη καὶ γιά χλωρό κλαρί». Ἀπό τότε ἔβγαλα γύρω στά 600 τραγούδια παλιά καὶ καινούργια. Τά παλιά γιατί δέν ξεχνάω τή ρίζα μου καὶ τά καινούργια γιατί εἶναι καὶ τό ἐμπόριο στή μέση. "Οταν βλέπει ὁ ἄλλος ὅλο παλιά, δέν ἀγοράζει. Τό δημοτικό τραγούδι τό δικό μας τό βαριόνταν ὅλοι κι ἔλεγαν ὅτι κλαῖμε. Ἀπό τότε ὅμως πού τά τραγούδησα ἐγώ κι ἐβγαλα καὶ δέκα δικά μου, δέ κόσμος ἄλλαξε γενώμη. Τώρα, όπου νά πάω στήν Ελλάδα, παντοῦ

μέ τραγουδᾶν μ' ἀγάπη. Αύτή εἶναι ἡ προσφορά ἡ δική μου. Μέ κάλεσαν στήν Κομοτινή καὶ Ξάνθη λέγοντας:

« Ἀκοῦμε Κιτσάκη καὶ δέν ξέρουμε ποιός είναι. "Ελα λοιπόν μιά φορά νά σέ δοῦμε». Καὶ τί νά σάς πῶ. "Οπως σηκώνουν τό Δομάζο καὶ τόν Παπαϊώανου στά γήπεδα, ἔτοι κι ἐμένα. "Άλλο πράμα.

Μετά τήν ἄνοιξη συνήθως πηγαίνω στά πανηγύρια καὶ γυρνάω τό φθινόπωρο. "Οπου πάω γίνεται πανζουρλισμός. Καὶ νά δεῖς νά χορεύουν τά τραγούδια μου καλύτερα ἀπ' τά δικά τους. Αύτό ἐμένα μ' ἀρέσει γιατί βρίσκομαι κοντά στούς ἀνθρώπους πού μ' ἀγαποῦνε. "Οπως είναι ὁ Καζαντζίδης στό λαϊκό, ἔτοι εἶναι ὁ Κιτσάκης στό δημοτικό.

Μή ξεχνᾶς ὅτι κουμάντο κάνουν οἱ ἔταιρίες καὶ θέλει κότσια καὶ προσπάθειες γιά νά σέ προσέξουν. Ἐταιρίες σάν τήν ΟΝΤΕΟΝ καὶ ΚΟΥΛΟΥΜΠΙΑ πού βγάζουν τά περισσότερα τραγούδια, εἶναι σκληρά καρύδια. Ὑπάρχουν κι ἄλλες μικρότερες, ἀλλά κι ὁ καθένας μπορεῖ νά πάει σέ μια ἔταιρία νά πληρώσει 30 καὶ 50 χιλιάδες καὶ νά γυρίσει δίσκο. Βάζει καὶ μιά γραβάτα καὶ γίνεται τραγουδιστής. Ἄμ' ὁ καλλιτέχνης γεννιέται, δέν γίνεται. Εἶναι σά νά ποῦμε ἀπό τό Θεό δοσμένο. Γι' αύτό σήμερα τόχουν παρεξηγήσει τό θέμα τῆς καλλιτεχνίας καὶ ἔχει πέσει σχεδόν τό περισσότερο μέρος τοῦ τραγουδιοῦ μας σέ ἀνίδεα χέρια. Καὶ βγαίν' ὁ κάθε τζιομπάνος –γιατί ὅλοι τζιομπάνοι εἴμασταν– καὶ κάνει τόν καλλιτέχνη. "Οταν δέν ἔχεις τά ἔφδια τῆς καλλιτεχνίας, ὅτιδήποτε κι ἄν φκιάσεις, τζιομπάνος θά μείνεις. Σκέφτεται ὁ ἄλλος, ἀντί νά φυλάω πρόβατα καὶ νά δουλεύω ἐργάτης, θά βγάλω δυό τραγούδια καὶ θά γίνω κι ἐγώ Κιτσάκης ἢ Ζάχος. Γι' αύτό καὶ τό τραγούδι πήρε τό στραβό τό δρόμο. Οὔτε ἡ τηλεόραση βοηθάει νά καλυτερέψουν τά πράγματα. Μέ ζήτησε ἡ Ε.Ρ.Τ. μιά φορά καὶ μοῦ εἶπαν νά περάσω τυπικά ἀπό μιά ἐπιτροπή δοκιμασίας. Δέν εἴμαστε καλά! Ἐγώ, ὁ Κιτσάκης, νά μέ δοκιμάσουν 2-3 παιδαρέλια; Θέλουν τάχα νά κρατήσουν τό καθαρό δημοτικό τραγούδι καὶ δέν ξέρουν ποῦ πάν τά τέσσερα.

Πήγα μιά φορά πού χόρευε ἔνα μπαλέτο καὶ τραγούδησα. Χαμένα πράματα σοῦ λέω. "Οταν βλέπεις καὶ βάζουν τόν Νταλάρα καὶ τόν καμαρώνει ὁ κόσμος σάν κύριο καὶ μένα μέ παρουσιάζει σάν λέτσιο μέ τό σκοῦφο καὶ τίς φουστανέλες, καὶ λέει χορεύει ὁ τάδε καὶ τραγουδᾶει

ό τάδε, είναι σά νά είμαι ό φτωχός συγγενής.

Θέλεις κύριε νά κάνω ένα δικό μου πρόγραμμα; 'Ωραία λοιπόν! Θά βάλω δέκα τραγούδια πού θέλει και άγαπαί ό κόσμος. Θά διαλέξω δυο-τρία παλιά, θά βάλω και τό 'Αγάπη ξημέρωσε φεύγω, ένα τελευταϊ μου τραγούδι πού έγινε σουξέ'. Θά βάλω και τό «'Η μίνι φούστα μ' έκανε τά μάτια μου νά πάρω άπ' τήν 'Αθήνα βρέ παιδιά, στήν "Ηπειρο νά πάω», μεγάλη έπιτυχία νά ποιμε, και δρίστε τό πρόγραμμα. Αύτά θέλει ό λαός νά άκούσει άπ' τήν τηλεόραση, γιατί αύτά έγιναν μεγάλες έπιτυχίες. Και μετά θά τραβήξω και τό Ντέλθινο και Τσιαμουργία γιά νά μή ξεφεύγω άπό τίς ρίζες.

Μέ λίγα λόγια, ή τηλεόραση είναι τσιφλίκι όρισμένων. Πηγαίνουν έκει και χαιδεύονται και τραγουδοῦνε άνθρωποι, πού δέν έχουν άπήχηση στό λαό ούτε μηδέν, γιατί είναι άσχετοι. Τό τραγούδι γιά νά τό άγαπησει ό λαός, μιά και ζεϊ μέσα στίς πολυκατοικίες, πρέπει νά τό άκούσει πέντε-δέκα φορές άπό τό ράδιο και τήν τηλεόραση.

"Ετσι είναι φίλε μου τά πράματα. "Οταν έχομε τό έθνος πού βαδίζει καλά, τότε πάμε μέ τή στάμπα και τή ράμπα κτλ., όταν όμως τό έθνος κινδυνεύει -καταλαβαίνεις τί έννοω- τότε βάζουμε δημοτικά τραγούδια. "Αστα μή τά συζητᾶς, δέν βρίσκεις άκρη.

Έγώ στό κέντρο πού δουλεύω, κοντεύω 17 χρόνια στό ίδιο μαγαζί. Μού έδωσαν μέχρι δυό έκατομύρια και δέν έφυγα, γιατί σάν καλλιτέχνης βρήκα άνταπόκριση άπό τόν καταστηματάρχη. 'Εδω πού τά λέμε, ό άνθρωπος είναι έξαιρετικός, ήθικότατο στοιχείο και τό μαγαζί τό κρατάμε στό υψος, και έκει πού πρέπει.

Δυστυχώς άνοιξαν μαγαζά άνθρωποι άπ' τό δικό μας τό συνάφι και έκει γίνεται, ότι νάναι. Σπάνε μπουκάλια, ούτε τήν οίκογένεια μπορεῖς νά πάς, κινδυνεύεις άπό τά σπασίματα και γενικά δέν ύπάρχει καμιά σειρά κι άρχη. 'Εδω σέ μᾶς, όποιος μπει, θά κάτσει σάν νύφη. Γι αύτό μ' άρέσει αύτό τό μαγαζί.

Οι τραγουδίστριες δέ μ' άρέσουν, άλλα άφου τίς θέλει ό κόσμος, άναγκάζομαι νά βάλω κι έγώ στό μαγαζί. Πάντως έχω καθήσει και χωρίς γυναίκα ένα μήνα και δέν είχα προβλήματα. Αύτό θά πει νίκη και μάλιστα μεγάλη. Μή κυττᾶς σ' άλλα κέντρα, πού τίς βάζουν μέ τίς γάμπες άπ' έξω γιά νά τραβήξουν τούς άνδρες νά πιούν κανένα ούσικ παραπάνω. 'Εδω δέν έχει ούτε κονσομασόνια ούτε λιγουριές. "Εχει μόνο Κι-

τοάκη και γι' αύτόν έρχονται. Καταλαβαίνω τόν κόσμο, μέ πονάει ή ξενιτιά. Παντού αισθάνομαι ότι αύτό τόν κόσμο πρέπει νά τόν διαφυλάξω και νά τόν γαλουχήσω, γιατί όπου κι αν πάω τρέχει άπό πίσω μου.

Στό έξωτερικό πού πάω νά δειτε τί γίνεται. Σκοτώνονται ποιός νά μέ πρωτοδεΐ. Ούρές ό κόσμος, άτέλειωτες και νά δεις πώς κλαίνε. 'Ορκίζονται στό ζηνομά μου. Νά δώ τόν Κιτσάκη και νά πεθάνω, μοῦ φώναζαν στή Γερμανία. Ξέρεις τί ξεπεσμένα κορμιά πηγαίνουν συνήθως στό έξωτερικό; Δεύτερης διαλογής τραγουδιστές και έκμεταλλεύονται τόν κοσμάκη.

Τά κέντρα πού άκούγονται δημοτικά τραγούδια είναι γύρω στά τριάντα.

"Ολα έδω κοντά, άπό 'Ομόνοια, πλατεία Βαθης μέχρι τίς Τρεῖς Γέφυρες γιά νά μπορεί ό κόσμος νάρχεται και νά διαλέγει. "Ο, τι τραγούδι ζητήσει, θά τό παίξουμε. Θέλεις ρουμελιώτικο, πελοποννησιακό, θέλεις νησιώτικο, ότι θέλεις. Τραγουδάω ό, τι μοῦ ζητήσουν γι' αύτό έγινα όλοκληρωμένος καλλιτέχνης. "Οταν ζαλίζομαι μ' άρέσει νά τραγουδάω μόνο παραπονιάρικα τής 'Ηπείρου και τότε, ούτε πού προσέχω τί λεφτά ρίχνει ό πελάτης. Τούς φτωχούς τούς προσέχω πιό πολύ άπό τούς πλούσιους, γιατί αύτοί μέ άγκαλιασαν πρώτοι.

Τραγουδάω χωρίς διακρίσεις παλιά και νέα. Θά τραγουδήσω δυό καινούργια άλλα και δυό παλιά, γιατί αύτά είναι ή βάση και ό κορμός. Τά καινούργια πού βγάζω, προσπαθώ νά είναι στήν ίδια βάση μέ τά παλιά. "Αλλωστε ή κινέζικη και ή ινδική μουσική είναι πρώτα ξαδέρφια μέ τήν ήπιερωτική. "Αλλοι κλέβουν άραπικες μουσικές και τίς παρουσιάζουν γιά δημοτικά τραγούδια. 'Έγώ κράτησα τή ρίζα γι' αύτό έχω άπήχηση στό λαό. Χάλασε τό τραγούδι, μπαστάρδεψε. Μακάρι νά βγοῦν πεντακόσιοι Κιτσάκηδες κι αύτό θάναι εύτυχια γιά μένα. Δυστυχώς οι νεώτεροι συνήθισαν τά συρτοτσιφτετέλια, κάτι γύφτικα και νομίζουν πώς έγιναν τραγουδιστές. "Αν δέν τραγουδήσω τά παλιά, θά φύγουν νηστικοί άπό έδω οι νέοι τραγουδιστές πού δουλεύουν στό μαγαζί. Κάθε μέρα τούς λέω τά ίδια. Στά παλιά πέφτουν τά λεφτά. Τά καινούργια είναι τραγούδια τής πείνας. 'Αλλά αύτά τά «μπανταλά» θεωρούν ύποτιμητικό νά τραγουδήσουν τά παλιά. "Έχουν βεντετίσει και σήκωσαν τή μύτη τους ένα χιλιόμετρο. Σημασία έχει πώς ό καλλιτέχνης πρέπει νάναι κι άνθρωπος, γιατί ό καλλιτέχνης άνήκει στό λαό.

Τό παζάρι τῆς Κόνιτσας

‘Η Κόνιτσα τοῦ «Παζαριοῦ» κι’ ὀλόκληρου τοῦ κύκλου τῆς «Νεοελληνικῆς πολιτιστικῆς μαρτυρίας» ἔχει στοιχειοθετηθεῖ μέ τηρόθεση ν’ ἀνταποκρίνεται περισσότερο σ’ ἓνα χῶρο αὐθεντικό, μ’ ἔντονη τήν ἀτμόσφαιρα τῆς νεοελληνικῆς κουλτούρας καὶ λιγότερο στή συγκεκριμένη μικρή ἐπαρχιακή μας πόλη, πού δέ στάθηκε παρά σά μιά πρόφαση.

΄Απόσπασμα ἀπό τό βιβλίο *Παζαριοῦ* ἀνατομή

τοῦ Γιάννη
Λυμπερόπουλου

Στήν ἄκρη τῆς Καινούριας Ἀγορᾶς ἀπλώνονταν κατηφορικά τό λιβάδι τοῦ Παζαρόπουλου. Τεράστιο λιβάδι, ἐπίτηδες ἀφημένο γιά τήν ἐμποροπανήγυρη τῆς Κόνιτσας, πού γίνονταν, αἰώνες τώρα, κάθε χρόνο στίς ἀρχές τοῦ Ὁκτώβρη.

Αὐτό ἦταν τό Παζαρόπουλο. Ἀλλο ἓνα Παζαρόπουλο φαίνεται πώς γίνονταν στό Φυτόκο, σέ χρόνους ἀμνημόνευτους. Τό μεγάλο παζάρι, ὅμως, τά αἱ Παζάρια, ὅπως τὰλεγαν, γίνονταν τόν πολύ παλιό καιρό στή Δεπαλίτσα. Ἰσως ἀκόμα παλιότερα, τό ἴδιο Μεγάλο Παζάρι νά γίνονταν ἀπέναντι, κάτω ἀπό τή Μελισσόπετρα. Παμπάλαια ίστορια, πού χάνεται μέσ’ τήν ἀχλή τῶν ἀπροσδιόριστων, γιά τήν περιοχή, βυζαντινῶν χρόνων.

Τά «Παζάρια» τῆς Δεπαλίτσας ἔσβυσαν γιά πάντα στά 1657, τότε πού οἱ Καραμουρατάτες χτύπησαν τούς Λαλιάτες (ἄγριες κι’ οἱ δυό ἀρβανίτικες φάρες πού κατοικοῦσαν γύρω ἀπ’ τά Μεσογέφυρα) καὶ δέν ἔμεινε τίποτε ὅρθιο στόν τόπο.

Σάν ἀπόψε καὶ σάν τώρα
κι’ ἐνωρίτερα ἀκόμα
ἐπιαστῆκαν οἱ Λαλιάτες
μέ τούς Καραμουρατάτες
κι’ ἐδιαγουμανῆσαν τό Παζάρι ...

Πολλές οἰκογένειες τότε, ἀπ’ τά γύρω χωριά, τά χωριά τοῦ Μπουραζανιοῦ, ὅπως τά λέγαν, ὅσες είχαν μείνει ἀπό παλιότερους κατατρεγμούς τῶν ἴδιων ἀγριανθρώπων, πῆραν τά μάτια τους καὶ φύγαν. Ἀλλοι τράβηξαν γιά τή Βλαχιά ἄλλοι γιά τή Βουλγαρία κι’ ἄλλοι γιά τή Ρουσία. Πολλοί ἦρθαν κι’ ἐγκαταστάθηκαν στήν Πάνω Κόνιτσα, γύρω ἀπ’ τήν ἐκκλησία τοῦ «Αη Νικόλα». «Εἰς τήν χώραν τῶν Πουρατζάνος», ὅπως λέει ἡ παλιά ἐνθύμηση.

Ἐνῶ στά Παζάρια τῆς Μολυβδοσκέπαστης «ἐσυνάζετο πλῆθος ἀνθρώπων», ἀπ’ ὅλες τίς γωνιές τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς

Αλβανίας και γίνονταν μεγάλες συναλλαγές σέ κάθε ειδους έμπορεύματα, στό Παζαρόπουλο της Κόνιτσας οι συναλλαγές περιορίζονταν άποκλειστικά στ' άλογα και στά μάλλινα. Οι Γκέκηδες, μέ τις ἀσπρες βράκες και τάσπρα φέσια, φέρναν μέσ' ἀπ' τήν Ἀρβανιτιά ώραια και γεροδεμένα άλογα, πού τά έκθεταν στήν απλα τοῦ λιβαδιοῦ. Κι' οἱ βλάχοι κατέβαζαν ἀπ' τά βουνά, ως περνοῦσαν γιά τά χειμαδιά τους, τίς κατακόκκινες φλοκάτες βελέντζες, τίς καπότες και τάλλα ύφαντά. Τίς οίδε γιατί είχε γίνει αὐτός ὁ διαχωρισμός, ἀνάμεσα στά δυό Παζάρια; "Ισως γιατί ἡ Κόνιτσα ἦταν τό πέρασμα τῶν Βλάχων στή φθινοπωρινή τους μετακίνηση. "Ισως γιατί ἡ Κόνιτσα τούς ἔδινε μεγαλύτερη ἀσφάλεια. Πάντως, ὅπως και νῦχη τό πράγμα, ἦταν τόσο σημαντική ἡ ἀξία πού είχε τό Παζαρόπουλο της Κόνιτσας, για ὅλη τήν περιοχή, ἀκόμα και στά χρόνια πού πέρασαν οἱ Σλαύοι ἀπό τήν "Ηπειρο (ἀπ' τόν πέμπτο μέχρι και τόν δέκατο αἰώνα μετά Χριστόν) και τόσο καίριο ρόλο ἔπαιζε στή ζωή τῶν ἀνθρώπων, ὥστε ἀκόμα κι' ὁ ἴδιος ὁ οἰκισμός ἔχασε τό παλιό του ὄνομα, (ἔμεινε τώρα στά χείλη τῶν γερόντων κάποιο ἀχρωμάτιστο, χωρίς ἐπιφάνεια, χωρίς ίστορία προσδιορισμό, ἀλλά μ' ἔνα ἀπέραντο βάθος «Παλιοχώρι» ή «Μπέρκο»), και πήρε κατά πᾶσα πιθανότητα τόνομα τοῦ Παζαριοῦ. Κόνιτσα (μάλιστα Κόννιτσα, μέ δύο νί) στά παλιά σλαυικά σημαίνει ἀλογοπάζαρο.

Τό Παζάρι είχε τούς κινδύνους του, τούς κινδύνους ἀπ' τούς ληστές πού καραδοκοῦσαν παντοῦ, ως ἡ ποικιλία τῆς πραμάτειας τῶν συναλλαγῶν μέ τόν καιρό πλουτίζονταν και ως ἔμπαιναν στό πάρε - δόσε τῶν πραματευτάδων τά χρυσικά, τ' ἀσημικά, τά μετάξια, οἱ πολύτιμες γοῦνες, τά μπαχαρικά και τό κάντιο, πούταν τά χρόνια κεῖνα εἰδή δυσεύρετα. Γι' αὐτό κι' οἱ Κονιτσιώτες ἔχτισαν, καταμεσίς στό λιβάδι, ἔνα δεύτερο περιχαρακωμένο Παζάρι, χρησιμοποιούμενο ἀποκλειστικά κατά τό Παζαρόπουλο και γιά τίς πολύτιμες πραμάτειές του. Πότε χτίστηκε; Ποιός ξέρει ... "Ἐνας δρόμος πλατύς 3 μέ 4 μέτρα. Ἐπόδω κι' ἀπό κεῖ θολωτά πόστα γιά τούς πραματευτάδες. Ὁ δρόμος είχε μῆκος γύρω στά 50 μέτρα και στίς ἄκρες του δύο βαρειές ξύλινες πόρτες μέ μεγάλα καρφοκέφαλα.

Τό κτίσμα αὐτό, κλασσικό στό είδος του, πού σοῦ θύμιζε, ἔτσι ξεμοναχιασμένο ἀπ' τόν ἄλλο οἰκισμό, σέ μικρογραφία τά Παζάρια —Κάστρα τῶν μεγάλων εύρωπαϊκῶν κάμπων, στά χρόνια τοῦ μεσαίωνα, δέν ξέρω πῶς ἔξαφανίστηκε τήν περίοδο τῆς τελευταίας κατοχῆς. Πέτρα τήν πέτρα. Και ξερριζώθηκε αὐτό τό μνημεῖο. Και δέν έμεινε οὔτε σημάδι. Οὔτε ἔνα σημάδι, ἀπ' τό ζωντανό παρελθόν του, πάνω στό δόποιο χτίστηκε ἡ μικρή ίστορία αὐτῆς τής Πολιτείας.

Στά δύο τοῦτα πλακόστρωτα στενοσόκακα τοῦ Παζαριοῦ, δεξιά ὅπως πᾶμε στή βρύση και τό ρολόι τοῦ τζαμιοῦ τής Πάνω

Κόνιτσας, έσφιζε κείνον τόν καιρό τό μελισσολόϊ τῶν ἀνθρώπων. Στό βάθος τῶν μαγαζιῶν ἔβραζαν τά καζάνια. Ἐδῶ γιά τά χαλκώματα. Πιό, κεῖ γιά τό μετάξι. Στίς μόστρες πέταγαν σπίθες τά καμίνια κι' οί τροχοί ...

Κι' ἡταν ἐκεὶ λογῆς—λογῆς τ' ἀργαστήρια. Ἡταν παλιά οἱ γουναράδες, ντόπιοι Κονιτσιώτες πού ἔκαναν χρισές δουλειές σ' δλα τά Βαλκάνια. Ἔπειτα οἱ κουγιουμπτζῆδες (χρυσικοί κι' ἀσημιτζῆδες) ἀπ' τά Βλαχοχώρια, πού δούλευαν σέ χτυπητό (μέ τό σφυρί πάνω σέ καλούπια, στήν «κουνιά» δύως τή λέγαν), σέ χαραχτό (μέ τό καλέμι), σέ συρματερό, σέ σμάλτο, σέ χυτό ... Τέλεια τέχνη, Βυζαντινή. Κι' ἀκόμα ποί παλιά σ' αὐτόν τόν τόπο. Γιά ἐπικαλύμματα τῶν Εὐαγγελίων. Γιά δισκοπότηρα. Γιά εἰκόνες. Γιά σταυρούς. Γιά θυμιατήρια. Γιά δίσκους. Γιά κύπελλα. Γιά πιάτα. Γιά κουτιά. Γιά πόρπες. Γιά φυλαχτά. Γιά περιδέραια. Γιά τεπελίκια. Γιά σκουλαρίκια. Γιά κουτάλια. Γιά ζάρφια ...

Μετά ἡταν οἱ χαλκωματάδες (μπακιρτζῆδες), πούφτιαχναν τά καζάνια, τούς τεντζερέδες, τά πιάτα, τά κουδούνια, τά μαγκάλια. Κι' ἐπιτηδεύονταν νά σχεδιάζουν μερακλίδικα πάνω στά σινιά (ὅσα προορίζονταν γιά στρώσιμο τῆς τάβλας), ώραϊα πουλιά, δέντρα καὶ λουλούδια. Κοντά σ' αὐτούς ἡταν οἱ σιδεράδες, (γύψιτοι ντόπιοι) πούφτιαχναν τά πάντα, ἀπό μικρό καρφί μέχρι νταβανόπροκα. "Εφτιαναν τούς μεντρεσέδες. "Εφτιαναν τίς σιδερένιες ἀμπάρες τῶν σπιτιῶν, ἔβαφαν τά ίνιά ἀπό τ' ἀλέτρια, κολλοῦσαν τούς κασμάδες, τά σκερπάνια, τά τσεκούρια.

Δίπλα τους οἱ μπαγουρτζῆδες κι' οἱ καλαϊτζῆδες, ξενόφερτοι κι' αὐτοί, ἀπό τό Τσαμαντά ... Κι' ἀνάμεσα σ' αὐτούς κανένας μερακλής βλάχος μπιτσαχτσῆς, πούφτιαχνε μαχαίρια

Τό «παζαρόπουλο»,
10 Όκτωβρίου ΚΟΝΙΤΣΑ· ἀπό τό βιβλίο
ΗΠΕΙΡΟΣ-ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ.

καί σουγιάδες ἀπό ξασπρισμένο καί βαμμένο «ἀτσάλι μαχαιριοῦ» καί κάθε λογῆς κέρατα. Προσέχτική δουλειά στ' ἀλήθεια. Στήν ἀρχή πελέκημα τοῦ κέρατου. "Επειτα καψάλλισμα γιά νά μαλακώσῃ. "Επειτα μέ ρέγουλο τό στρίψιμο καί βάλσιμο στή μέγγινα, γιά νά σταθῇ. Μετά δεύτερο πελέκημα, κι' ἀπέ ή ράσπα γιά τό φινίρισμα ...

Στ' ἄλλο στενό, ἡταν οἱ σαμαράδες, οἱ βαγενάδες, οἱ μαραγκοί κι' οἱ ταγιαδόροι (ὅσοι δέν ἔπαιρναν ἀπό κοντά τούς νταϊφάδες). Κι' ἔπειτα ἡταν οἱ καζάζηδες (μεταξουργοί) κι' οἱ ύφαντές, πούφτιαχναν σ' ἀργαλειούς λινά, μεταξωτά, ριγωτά, ύφασματα, τσίπες καί βαμβακομέταξα (τό μπιμπιζάρι). Κοντά σ' αὐτούς ἡταν οἱ ραφτάδες, (φραγκοράφτες, ραμάνοι, ἀμπατζῆδες, καποτάδες καί τερζῆδες). Τοῦτοι δούλευαν, στόν πρῶτο ὄροφο, σταυροπόδι, πάνω στά μπάσια κι' ἔρραβαν ἡ κεντοῦσαν φορεσίες ἀντρίκιες ἢ γυναικίες. "Εβαζαν γοῦνες στούς γιακάδες, στά πέτα, στό μπροστινό ἀνοιγμα καί στίς φάσες τῶν μανικιῶν. "Ερραβαν γαιτάνια (μεταξωτά, ἀργυρά ἢ καὶ καμιά φορά χρυσά) πάνω στά βελούδινα φορέματα σ' ὀραῖα διακοσμητικά θέματα, πού σχηματίζαγ μέ χάρτινο πατρόν. Χρησιμοποιοῦσαν βελάρι μάλλινο, ἀσπρό ἢ μαύρο, βαμμένο μέ καρυδότσουφλα. Κι' ἔφτιαχναν φουστανέλλες, φλοκάτες, σεγκούνια, κάπες, τούζλούκια (κάλτσες), ταλαγάνες, πισλιά, πιρπιριά καί νυχτικές μ' ὡραία κασπόνια κεντητά, μακρύές σά κελεμπίες.

Κι' ὅταν φτάναμε στόν Λάκκο, στήν ἄκρη ἀπ' τά δυό τοῦτα στενοσόκακα, βρίσκαμε τούς ταμπάκηδες, τούς τσαρουχάδες καί τούς κουντουρατζῆδες (παπούτσηδες). Εκεῖ, κρεμασμένους στό γκρεμό, ἀπ' ἀνάγκη γιά νά διώχνουν τά βρώμικα ἀπονέρια τους.

"Οταν ἔρχονταν τό φθινόπωρο, ἄλλαζαν τά ρέματα στό Παζάρι τῆς Κόνιτσας. Οἱ μαστόροι ἔρχονταν τραγουδιστά. "Εμπαιναν στούς καφενέδες καί κέρναγαν γνωστούς κι' ἄγνωστους. Διανυχτέρευαν στά χάνια. Καλοπληρωτάδες, ἀγόραζαν ἀπ' τό Παζάρι λογῆς - λογῆς μπιχλιμπίδια καί ζαχαρωτά. Κι' ἀνηφόριζαν τήν Πλάκα, ἀλαφροί καί καμαρωτοί σάν πέρδικες.

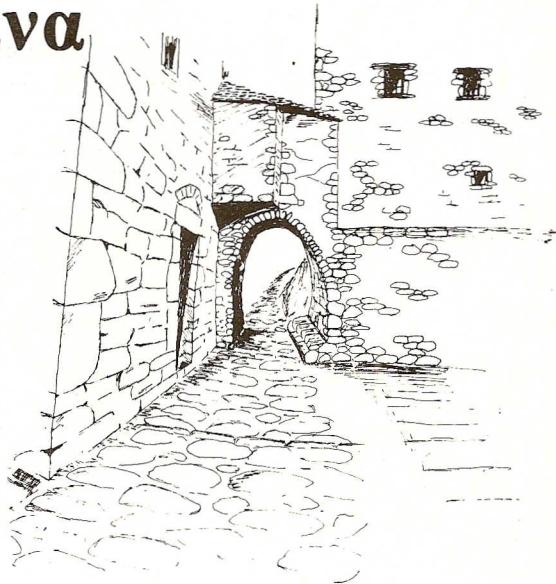
Τίς ίδιες μέρες οἱ σκηνίτες κατέβαιναν ἀπ' τά βουνά. Περνοῦσαν ἀπ' τήν ἄκρη τῆς Τοπόλτσας, μακρύές ἀτέλειωτες σειρές μέσ' τόν κάμπο, σά λιτανεῖες ἀκαθόριστες κι' ἀδιάκριτες στήν καταχνιά τοῦ Οκτώβρη. "Ολα γιαυτούς ἡταν μιά λύπη. Μιάν ἀτέλειωτη λύπη.

"Οσοι είχαν, δυό τρεῖς βδομάδες πρίν, κατεβῆ μεσ' τήν Κόνιτσα γιά νά πάρουν μέρος στό Παζαρόπουλο, μόλις ἀγροικοῦσαν τά κουδουνίσματα τῶν κοπαδιῶν τους, στόν κάμπο καί τά γαυγίσματα τῶν σκυλιῶν, μάζευαν τήν πραμάτεια τους γρήγορα γρήγορα σάν κυνηγημένοι ἀπό μπόρα, κι' ἔφευγαν βιαστικοί, ροβιολώντας τόν κατήφορο, τῆς Κόνιτσας, μήπως καί δέν προλάβουν τούς δικούς τους, στήν μελαγχολική τούτη πορεία πρός τά χειμαδιά ...

΄Από τά βάσανα τῶν παλιῶν μαστόρων

γράφει ὁ
΄Αναστάσιος Εύθυμιος
ἀπό τή Βούρμπιανη

“Ενα ἀπό τά πολλά ἀνέκδοτα γύρω ἀπό τή ζωή τῶν παλιῶν μαστόρων πού μολογούσε ὁ ἄφθαστος ἀφηγητής (μακαρίτης τώρα) μπάρμπας μου Βασίλης Λιόλης, πασίγνωστος ἐργολάβος στά Γιάννενα, είναι καί τό ἀκόλουθο:

Κάποιος παλιός πρωτομάστορας μέ το μπουλούκι του, συμφώνησαν μ’ ἔναν Τουρκαλβανό μπέη νά τοῦ φτιάσουν τό σαράι του.

‘Ο μπέης ὅμως, σπαγγοραμένος καί ἴδιότροπος, δέν ἥθελε νά κάνει συμφωνία πρός τόσα γρόσια τήν πήχη, ὅπως συνηθίζόταν, ἀλλά κουτουράδα. Τοῦ ἔκανε ὁ πρωτομάστορας ἔνα πρόχειρο σχέδιο: πόσους ὀντάδες καί πόσα μαντζάτα καί κατώγια ἥθελε, καί ύστερα ἀπό πολλά παζαρέματα συμφώνησαν ξεκοπή γιά «τόσες» λίρες, ἀντάμα μέ τό γεμεκλήκι (φαγητό).

“Εβαλαν λοιπόν ἐμπρός, καί ύστερα ἀπό κάμποσο καιρό τό σαράγι ἦταν ἔτοιμο καί σκεπασμένο.

— Τώρα μπέη μου, τοῦ λέει ὁ πρωτομάστορας, τό σαράι σου εἰν’ ἔτοιμο, νά μᾶς δώκεις καί τά γρόσια νά πάμε στό καλό.

— Πώ! ποιό ἔτοιμο ωρέ; τό μαγεργιό καί τό κινέφι (ἀποχωρητήριο) δέν τά φιάκεταν, ἀποκρίνεται ὁ μπέης.

— Μά δέν μᾶς είπες ὅτι θέλεις νά φιάκωμε κι αὐτά, δέν τάχωμε στή συμφωνία.

— Πώ, τό σπίτι ἀντάμα μέ τό μαγεργιό καί μέ τό χαλιέ πααίνουν, πῶς κάνεις ἔτσι ώρέ μάστορα.

Τά παλιά μαγειριά καί ἀποχωρητήρια γίνονταν, ὅπως ξέρουμε, ἔξω ἀπό τό σπίτι, στήν αὐλή, ᾧ κολλητά σ’ αὐτό, σάν παραρτήματά του. Τί νάκαναν; Τάφτιασαν κι αὐτά, καί ξαναζήτησαν τά γρόσια τους νά φύγουν.

— Πώ δέ σκολάσεταν ἀκόμα, τούς λέει ὁ μπέης· νά φκιάνετε καί τή μάντρα.

— Τί λέεις μπέη μου! τί δουλειά ἔχομ· ἐμεῖς μέ τή μάντρα;

— Πώ σπίτι, χαλιέ, μαγεργιό καί μάντρα ἔνα τακίμ (συγκρότημα) εἶναι. Πώ μή μοῦ κάμνετε νάζια. Νά τό φκιάνετε καί γλήγορα.

Καί χτύπησε νευριασμένος τάχα ὁ ἄγριος Τουρκαλβανός τό σιλάχι του πού ἦταν καταφορτωμένο μέ κουμποῦρες καί χαντζιάρια. Κατόπι ἔστριψε ἐπιδεικτικά τό μουστάκι του.

“Ηθελαν δέν ἥθελαν οἱ ταλαιίωροι Ρωμιοί, στρώθηκαν καί τοῦ ἔφτιασαν καί τῇ μάντρᾳ. Ποῦ νᾶβρισκαν δίκιο; Τό δίκιο τόχε ὁ μπέης στό ἀρματωμένο του σιλάχι, καί τό ἐφάρμοζε ὅπως αὐτός ἥθελε μέ τά ὀπλισμένα παλληκάρια πού εἶχε τριγύρω του.

Πρίν καλοσκολάσουν τή μάντρα, τούς θύμησε καί τό κοτσιέκι (ἀποθήκη δημητριακῶν).

— Κι αὐτό ἔνα τακίμι εἶναι, τούς εἶπε. Σαράι μπέικο δίχως κοτσιέκι, ποῦ ἀκούστηκε!

Ξεθεωμένοι καί ταλαιπωρημένοι τόφτιασαν κι αὐτό, χωρίς παρά καί τρώγοντας ὅλο φασουλάδα καί ξυνόγαλο. Πήραν μονάχα ὅσα εἶχαν συμφωνήσει γιά τό σπίτι καί ἔφυγαν ἀλλάζοντας συνόρατα.

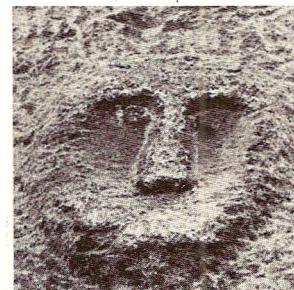
‘Υπῆρχαν πολλοί τέτοιοι Τουρκαρβανίτες πού ἐκμεταλλεύονταν καί ἐκβιάζανε τούς μαστόρους μέ τή δύναμη τῶν ὅπλων. Στήν Κόνιτσα, ὅπως μοῦ μολογοῦσαν οἱ παλιοί γέροντες, οἱ μπέηδες σταματοῦσαν τά μπουλούκια τῶν μαστόρων πού γυρίζανε ἀπό τό ταξίδι τους, καί τούς ὑποχρέωναν νά δουλέψουν μιά βδομάδα ἢ δέκα μέρες, μόνο μέ φαγητό, γιά νά τούς φτιάσουν τίς τεράστιες μάντρες πού βλέπουμε καί σήμερα ἀκόμη νά περιβάλουν τά ἐρειπωμένα σαράγια τους.

Τά καμώματα τῶν Τουρκαλβανῶν καί τά παθήματα τῶν παλιῶν μαστόρων, διεκτραγωδεῖ καί τό ἀκόλουθο ἀρβανίτικο τρίστιχο:

Ούσταλάρετ κιέ πουνόνι,
μπούκ ἐ δάλ σά τέ ντόνι.
Παρά βέτσμ μός κέρκονι.

Δηλαδή

Μαστόροι πού δουλεύετε,
ψωμί καί ξυνόγαλο ὅσο θέλετε.
Χρήματα μονάχα μή γυρεύετε.

Σάν ἀποτέλεσμα τῶν ἐρευνῶν μου στήν “Ηπειρο, ἐκφράζω τήν κατάπληξή μου γιά τόν πολιτιστικό πλοῦτο τῆς περιοχῆς, γιά τόν ρυθμό τῆς καταστροφῆς του, ἀλλά καί γιά τό γεγονός ὅτι, ἐνῶ ἡ “Ηπειρος ἔχει πολλούς λογίους μέ παράδοση, δέν βρέθηκε ἔνας ἄνθρωπος νά ἀφιερώσει τόν ἐαυτό του καί νά μᾶς παρουσιάσει ὅλον αὐτό τόν πολύτιμο θησαυρό, πού καταστρέφεται μέρα μέ τή μέρα.

Κίτσος Μακρῆς

‘Ο δρόμος... ένα σήριαλ...

Γράφαμε στό προηγούμενο **ΑΡΜΟΛΟΙ** μέ τίτλο «'Ανοιχτή έπιστολή στόν κ. Νομάρχη» γιά τήν αθλια κατάσταση τοῦ δρόμου άπό τή διασταύρωση τῆς έθνικῆς όδού πρός τήν Πυρσόγιαννη. Τονίσαμε ιδιαίτερα τήν προχειροδούλειά τοῦ έργολάβου και τήν καταστροφή τοῦ άσφαλτοτάπητα και δέν είχαμε καθόλου άδικο άφοι και σήμερα, με-

τά άπό μερικά μπαλώματα γιά τό θεάθηναι, ό δρόμος είναι στά κακά του χάλια.

Τό περασμένο καλοκαίρι και πρίν άρχισουν οι έργασίες έπιδιόρθωσης τοῦ δρόμου, ή διεύθυνση τεχνικών υπηρεσιῶν τῆς νομαρχίας Ιωαννίνων μας έστειλε τήν παρακάτω έπιστολή:

 ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ	Βαθμὸς Ἀσφαλείας Ιωάννινα 26- 8- 1978 Αριθ. Πρωτ. Τ.Υ. 1259 Βαθμὸς Προτεριότητας Τμῆμα Α.Κ. Πληροφορίες: Δημαρχείος Τηλέφωνο: 21901-352 ΘΕΜΑ: Αποκατάσταση βατότητος δρού πρός Πυρσόγιαννη- ΣΛΕΤ/ Τδ δρόρο σας με τετάρτο "Η Ιστορία ένδες δρόμου"- Σας γνωρίζουμε δτι πρδ ήμερην έχουν δρχσει οι έργασίες για την δποκατάσταση την φθαρέντων τμημάτων του δρόμου πρός Πυρσόγιαννη, προβλέπεται δε δτι οι έργασίες απτές δε έχουν τελεισσει μέχρι τδ τέλος του μηνός Αθγοντου.- Κοινοποίηση Νομαρχία Ιωαννίνων Δ/νση Εσωτερικών Γραφείο Τύπου καθ Δημ. Σχέσεων Ένταση Κ.ΤΣΟΥΜΑΝΗΣ Ημ/νδς ΔΕ με 3εβ ΛΑΙΔΑΛΙΑ ΚΩΔΙΚΟΣ ΗΧΕΤΑΣ Διανομή σε Ορ. Β.
--------------------------------	--

Εύχαριστήσαμε μέ έπιστολή μας τή νομαρχία και ειδικότερα τό διευθυντή τεχνικών ύπηρεσιῶν κ. Τσουμάνη γιά τό ένδιαφέρον του, τονίζοντας μεταξύ άλλων, πώς τό **ΑΡΜΟΛΟΙ** δέν έχει σά στόχο τήν άβασινιτη και χωρίς λόγο καταγγελία άλλα τήν καλόπιστη πληροφόρηση και συνεργασία μέσω τοῦ διαλόγου.

Φθινοπωριάτικα (οι βροχές και ή λάσπη φαίνεται διευκολύνουν τά συνεργεία), ό έργολάβος «άποκατέστησε» τίς ζημιές με κάτι ψιλοπασαλείματα στόν καταστραμένο τάπητα, έτσι γιά τά μάτια τοῦ κόσμου και τών έφημεριδων.
 Ρεπορτάζ και διαμαρτυρίες είδαν τό φώς τῆς δημοσιότητας κι αύτό

Μπράβο τους.

Μέ εξοδα τῆς ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ και μέ έθελοντική δουλιά τῶν Πυρσογιαννιτῶν μαστόρων άπό τά Γιάννενα, τοιμεντοστρώθηκε ό δρόμος άπό τήν κεντρική πλατεία τοῦ χωριοῦ ώς τό σπίτι τοῦ Σωτήρη Βλάχου.

Αξιζουν συγχαρητήρια σύλλογος και μαστόροι και ιδιαίτερα οι δεύτεροι, πού μέ τή στάση τους καθιέρωσαν γιά πρώτη φορά στόν τόπο μας τή συλλογική άντιληψη γιά δουλιά. Πρώτα τό κιόσκι στήν έθνική όδο, τώρα ή τοιμεντόστρωση τοῦ δρόμου, αύριο μέ τό καλό τό λαογραφικό μας μουσείο.
Μπράβο τους.

Τιμᾶ τίς γιαννιώτικες έφημεριδες. Οί κάτοικοι τῶν χωριών μας -օσοι άπομειναν- τό έλαχιστο πού ζητοῦν είναι ένας σωστός δρόμος γιά τίς κυκλοφοριακές τους άνάγκες.

Στήν έποχή μας είναι άδιανότη νά έμπαιζει τίς συνειδήσεις μας ένας άνθρωπος (έννοούμε τόν κ. έργολάβο), ό όποιος μέσα σέ ένα χρόνο πασάλιψε δυό φορές άνευθυνα τό δρόμο τρώγοντας τά λεφτά τού δημοσίου.

Μήπως πρέπει -κοινότητες και μεμονωμένα άτομα- νά καταφύγουν στήν άδιέξοδη και μακάβρια ιστορία τῶν μηνύσεων;

Τελειώνοντας, άναδημοσιεύουμε ένα άπόσπασμα άπό τήν προηγούμενη έπιστολή μας στόν κ. Νομάρχη.

“Οτι γράφουμε είναι έμπειρες τῶν χωριών μας, πού αισθάνονται καταδικασμένα νά έκφρασουν τό παράπονό τους και ύποχρεωμένα νά άμυνθοῦν γιά τούς κινδύνους πού δημιουργεῖ ή κατάσταση τού δρόμου.

Η ΣΥΝΤΑΞΗ

ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΕΝΩΣΙΣ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΗΣ

ΛΟΓΟΔΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ 1977

Αγαπητά μέλη, σύμφωνα μέ τό άρθρο 18 τοῦ καταστατικοῦ τῆς Ενώσεως σᾶς καλέσαμε σήμερα γιά νά λογοδοτήσουμε ἐνώπιον σας ἐπί τῶν πεπραγμένων τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ ἑτούς 1977.

Θεωροῦμε χρέος ὅπως ἔκ τῆς θέσεως ταύπης σᾶς ἐκφράσωμεν τάς εὐχαριστίας μας γιά τήν ἐμπιστοσύνην μέ τήν ὁποίαν μᾶς περιβάλλεται διά τῆς ψήφου σας, ἀναθέτοντας εἰς ἡμᾶς τήν διοίκησιν τῆς Ενώσεως. Καὶ πρίν προχωρήσω εἰς τήν ἐκθεσιν τῶν πεπραγμένων τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου μετά μεγάλης λύπης σᾶς γνωρίζω, ὅπως καὶ σεῖς γνωρίζετε, ὅτι ὁ σκληρός χάρος ἄρπαξε ἀπό τήν ἀγκαλιά μας 6 μέλη τῆς Ενώσεως μας ἥτοι 1) ΔΗΜΗΤΡΙΟΝ Α. ΠΥΡΣΟΝ, 2) ΗΛΙΑΝ ΝΟΥΚΟΝ, 3) ΝΙΚΟΛΑΟΝ ΚΑΡΣΟΝ, 4) ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΝ ΚΟΥΡΛΟΝ, 5) ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΓΚΑΣΙΟΝ καὶ ΔΗΜΗΤΡΙΟΝ ΜΑΤΑΡΑΝ.

Καὶ τώρα προχωροῦμεν εἰς τήν ἐκθεσιν τῶν πεπραγμένων τοῦ ἑτούς 1977. "Οπως καὶ τά προηγούμενα ἔτη, ἥλθομεν εἰς ἐπικοινωνίαν μέ τούς ἀπανταχοῦ διαμένοντας συγχωριανούς μας καὶ μέ τήν ἀλληλογραφίαν ἐπετύχαμεν νά προσελκύσουμε πολλούς νά μᾶς ἐπισκεφτοῦν κατά τήν ἔορτή τῆς Παναγίας τό Δεκαπενταύγουστο ώς καὶ τῆς ἐκθέ-

σεως φωτογραφίας πού διοργάνωσαν οἱ νέοι τοῦ χωριοῦ μας. Αἱ συνδρομαὶ ηύξηθησαν μέ τήν ἀλληλογραφίαν καὶ τήν ἀποστολήν διπλοτύπων εἰς ὅλα τά κέντρα τῶν συγχωριανῶν μας.

Ἐκτελέσθησαν τά κάτωθι ἔργα: 1) ἐπίστρωσις δρόμων διά τοιμέντου, 2) συντήρησις κτιρίων τῆς Ενώσεως, 3) γύρευσις τῆς κοινότητος, 4) συντήρησις τοῦ ιατρείου, 5) προικοδοτήσεις καὶ βοηθήματα καὶ 6) ἐλάβαμεν ἀδειαν τοῦ πρωτοδικείου Ιωνίνων διά ίδρυσιν Λαογραφικοῦ Μουσείου.

Μέ μεγάλη χαρά σᾶς λέγω ὅτι ὅλα τά μέλη εἶναι πρόθυμα νά ἐνισχύσουν τήν "Ενωσιν παντοιοτρόπως, εἴτε μέ χρηματα εἴτε μέ προσωπικήν ἔργασίαν.

Γι' αὐτό καὶ ἐγώ συνιστῶ ὅπως καὶ εἰς τό μέλλον νά ἔχουν τόν ζῆλον αύτούν καὶ νά ὑποστηρίζουν τήν "Ενωσιν μέ δια τά μέσα καὶ ιδιαιτέρως μέ ἀγάπη καὶ δόμονοια γιατὶ ἡ πείρα μοῦ ἔδειξε πώς χωρίς αύτά τά δύο πράγματα δέν δυνάμεθα νά πράξωμεν κανένα ἔργο.

Προβαίνουμε σήμερον εἰς τήν ἀνακήρυξιν ὡς εὑεργετίδος τῆς ἀειμνήστου Εύφροσύνης τοῦ Φ. Παπαλαμπρίδη, ἥτις καὶ κατέβαλε εἰς τήν "Ενωσιν 10.000 δραχμάς.

Καὶ τώρα εἰς τόν ἀπολογισμόν.

Ε Σ Ο Δ Α

Ένοικια	67.077
Δωρεάι	63.004,40
Δεῖπνον	21.250
Συνδρομαὶ	20.185
Σύνολον	171.516,40
Υπόλοιπον Π. ΧΡ.	106.101,50
Σύνολον	277.617,90

277.617,90
125.621,60
151.996,30
105.131 Λογαριασμός Μουσείου
257.127,30 ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ

Ε Ξ Ο Δ Α

Κοιν. Φῶτα	6.099,60
Λογοδοσίαι	4.070
Φόρος ἐγκρίσεως Λαογραφικοῦ Μουσείου	
Δεῖπνον	7.276
Προικοδοτήσεις - Βοηθήματα	16.836
"Υδρευσις	16.043,50
"Εργα-ἄγορά ύλικων	5.468
Ταχυδρομικά τέλη	57.518
Συντήρησις κτιρίων	1.426,50
Σύνολον	10.884
	125.621,60

Τ Ο ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

Ο Πρόεδρος Ο Γραμματεύς Ο Ταμίας Τά Μέλη
Γ. ΔΟΥΚΑΣ **ΔΗΜ. ΦΛΙΝΔΡΗΣ** **ΔΗΜ. ΓΚΟΥΝΤΗΣ** **ΒΑΣ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ** **ΗΛΙΑΣ ΚΟΥΡΛΟΣ**

Τό γλέντι τοῦ συλλόγου

“Οπως κάθε χρόνο, έτσι και φέτος, έγινε ό χορός της ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ στό ξενοδοχείο της Πυρσογιαννης.

‘Η αιθουσα γέμισε άσφυχτικά άπο χωριανούς, ντόπιους και παροικούντες, και φέτος ήδησετερα άπο φίλους τῶν γύρω χωριών.

Οι προσφορές γιά το σύλλογο (παρ’ ότι το τηλέφωνο δέ λειτουργούσε) και τά εύχετήρια τηλεγραφήματα ξεπέρασαν κάθε προηγούμενη χρονιά.

‘Ο πρόεδρος τοῦ συλλόγου ‘Απόστολος Ζυγολόμπης μέ τό σεμνό του λόγο συγκίνησε και προβλημάτισε σωστά τούς προσκεκλημένους. ‘Αναφέρθηκε στήν ιστορία και τή δράση τοῦ συλλόγου, στά προβλήματα και τίς άνάγκες του, τονίζοντας μέ ικανοποίηση τήν παρουσία τῶν νέων στίς έκδηλώσεις τῆς Προοδευτικής ‘Ενωσης.

Εἶχε τό θάρρος και τήν τόλμη όχι νά ζητήσει, ἀλλά νά ἀπαιτήσει ἀπό δῆλους τούς χωριανούς, ἐργάζομενους και επιστήμονες, νά βοηθήσουν τό χωριό συμμετέχοντας ούσιαστικά στίς άνάγκες του.

«Σήμερα ὅσο ποτέ ἄλλοτε -τόνισε- κρατοῦμε στά χέρια μας τήν τελευταῖα εὐκαιρία νά σταματήσουμε τήν ἐρήμωσην» αὔριο θά είναι ἀργά, γι’ αὐτό πρέπει, δῆλοι μας, νά βοηθήσουμε στήν μεγάλη προσπάθεια γιά τήν ἐπιβίωση τοῦ τόπου».

Μέ τό ίδιο πνεύμα μίλησαν ὁ Βασίλης Παπανικολάου, πρόεδρος τοῦ Συνδέσμου τῶν Πυρσογιαννιτῶν ‘Ιωαννίνων και ὁ δήμαρχος Κονιτήσης.

‘Ο χορός κράτησε μέχρι τά ξημερώματα και κοντά στίς 8 τό πρωί προσκεκλημένοι και ὀργανοπαίχτες ἔκλεισαν τήν γιορτή μέ νουμπέτα και τόν υμένο τῆς ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ.

Καὶ τοῦ χρόνου.

Ο Σύνδεσμος Πυρσογιαννιτῶν ‘Ιωαννίνων

‘Η πυρσογιαννίτικη παροικία στά Γιάννενα ξεπερνάει τίς ἑκάτο οικογένειες! Αν κανείς μπορεῖ νά κάνει ύποθεσίες γιά τό μέλλον τοῦ τόπου μας, σίγουρα πρέπει νά στρίξει τίς ἐλπίδες του στή γιαννιώτικη παροι-

Τόν εύχαριστοῦμε....

Φέτος μᾶς σκέφτηκε ἔνας χωριανός μας μέ μιά πράξη συμπαράστασης, ἀσυνήθιστη στόν καιρό μας. Σεμνά και ἀπρόσκλητα μᾶς ἔγραψε πώς σκέφτεται νά ἔκδοσει γιά τίς ἀνάγκες τοῦ περιοδικοῦ 500 ήμερολόγια τοῦ 1979.

‘Ο Δωρητής μας λέγεται ‘Αλέξανδρος Φλίνδρης κι ἀπό χρόνια ζεῖ και ἐργάζεται στό ‘Αμβούργο τῆς Δ. Γερμανίας.

Εἶναι γεγονός, ότι πρώτη φορά χωριανός μας πάρει τήν ἀπόφαση νά βοηθήσει ούσιαστικά τό ΑΡΜΟΛΟΪ.

Τόν εύχαριστοῦμε δόλόψυχα και πιό πολύ χαιρόμαστε πού κατανόησε σωστά τό ρόλο τοῦ περιοδικοῦ, ἀνακουφίζοντας τή δύσκολη οἰκονομική του κατάσταση.

Η ΣΥΝΤΑΞΗ

κία. ‘Η κοντινή ἀπόσταση, ἡ ἀμεσότερη ἐπαφή και ἡ δυνατότητα γιά ζωντανή ἐπικοινωνία, ἀποτελοῦν στοιχεῖα ικανά γιά τήν εύόδωση τῶν παραπάνω σκέψεων.

‘Η ἰδρυση τοῦ Συνδέσμου Πυρσογιαννιτῶν ‘Ιωαννίνων -ἔστω και καθοւστερημένα- είναι γεγονός πού ἀνοίγει προοπτικές γιά συλλογική δουλιά και ούσιαστική ἀνάληψη εύθυνῶν στά προβλήματα τῆς παροικίας. ‘Εργαζόμενοι και ἐπιστήμονες είναι σέ θέση νά ἀξιοποιήσουν μέ τήσυμμετοχή τους στό γιαννιώτικο σύλλογο δραστηρότητες πιό ούσιαστικές γιά τή ζωή τους.

‘Οπως μαθαίνουμε, οι Πυρσογιαννίτες τῶν ‘Ιωαννίνων ἀγκάλιασαν μέ ένθουσιασμό τό συλλογό τους και κινητοποιήθηκαν ἀπό τίς πρώτες μέρες.

‘Ο Βασίλης Παπανικολάου, πρόεδρος τοῦ Συνδέσμου, μιλώντας στό γέλεντι τῆς ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ στό χωριό γιά τούς σκοπούς και τίς δυνατότητες τῆς γιαννιώτικης παροικίας μᾶς ἐπεισε- και μέ τό παραπάνω μάλιστα- γιά τό σοβαρό ἔργο πού ἀνέλαβαν.

Οι Γιαννιώτες ξεκίνησαν μέ μιά λα-

χτάρα νά βοηθήσουν τό χωριό, και μέ τό σύνθημα: νά μή περάσει χρονιά χωρίς νά κάνουν ἔνα ἔργο στήν Πυρσογιαννη.

Μπράβο τους και μακάρι νά ἀκολουθήσουν και οι ἄλλες παροικίες. Τό ΑΡΜΟΛΟΪ εὔχεται δικαίωση στίς ἐργασίες τοῦ συνδέσμου Πυρσογιαννιτῶν ‘Ιωαννίνων και δωρίζει 3 φωτογραφίες τοῦ παλαιοῦ χωριού διαστάσεων 40X50 μέ πλαίσιο και τζάμι γιά τά γραφεία του.

Ένα δίκαιο αἴτημα

Εἶναι πολλοί ἀπό τούς χωριανούς τίς παροικίας πού θέλουν νά ἐπισκεφθοῦν τό χωριό στίς 17 τοῦ Γενάρη γιά νά τιμήσουν τήν ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ και νά χαροῦν τό καθιερωμένο βραδινό γλέντι. Δυστυχώς ἡ γιορτή τοῦ Νεομάρτυρα Γεωργίου, προστάτη τοῦ συλλόγου, εἶναι κινητή και σπάνια συμπίπτει μέ σαββατοκύριακα πού λιγόπολύ θά διευκόλυνε τούς ξενιτεμένους χωριανούς. Τά τελευταία χρόνια ἀκούστηκαν παράπονα και προτάθηκαν λύσεις γιά μετάθεση τής ήμερομηνίας στό σαββατοκύριακο τῆς ίδιας ἐβδομάδας. Πιστεύουμε πώς τό αἴτημα είναι δίκαιο γιατί είναι πολλοί ἐκείνοι πού δύσκολεύονται νά ἀφήσουν μεσοβδόμαδα τίς δουλειές τους, ἀλλοί έχουν ύποχρεώσεις μέ τίς σπουδές τῶν παιδιῶν τους και ἀκρετοί είναι δημόσιοι και ιδιωτικοί ὑπάλληλοι.

‘Η ήμερομηνία τῆς γιορτῆς καθιερώθηκε πρίν ἀπό 50 χρόνια και φυσικά ικανοποιούσε ὅλους τούς χωριανούς. Πρίν τόν πόλεμο, οι ταξιδεμένοι μαστόροι ἐπιστρέφανε τό χειμώνα στό χωριό και ἡ ἐσωτερική μετανάστευση ἤταν φαινόμενο ἄγγωστο.

‘Η ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ πρέπει νά μετρήσει σοβαρά τήν κατάσταση και νά μεταθέσει τήν ήμερομηνία τῆς γιορτῆς χωρίς συναισθηματισμούς. ‘Ἄς μή λησμονούμε πώς και οι παροικοῦντες είναι μέλη τοῦ συλλόγου μέ ίδια δικαιώματα και ἀγάπη γιά τό χωριό μας.

Τό περιοδικό Διαβάζω στή στήλη Προλεγόμενα έγραψε γιά τό Αρμολόϊ.

«Ελλάδα δεν είναι μόνο η Αθήνα». Η φράση που κερδίζει έδαφος στον καθημερινό τύπο της πρωτεύουσας είναι και για μας η πιο κατάλληλη για να επισημάνουμε στους αναγνώστες μας δυο πρωτοποριακές προσπάθειες στο χώρο των περιοδικών έκδόσεων που εκδίδονται με την πρωτοβουλία και τη συμπαράσταση δύο φορέων πολιτιστικής ανάπτυξης της επαρχίας-μας, από τους πιο δραστήριους.

Πρόκειται, από τη μια μεριά, για το «Διάλογο», την τρίμηνη έκδοση της Μορφωτικής Ένωσης Λεχαινών Αχαΐας «Ο Ανδρέας Καρκαβίτσας», ενός συλλόγου που επανειλημμένα έχει απασχολήσει τις στήλες του τύπου για την έντονη προσπάθεια που καταβάλλει να δημιουργήσει μια κάποια διέξodo στην ασφυκτικά νεκρή πολιτιστική ζωή της περιοχής.

Έχουμε στα χέρια-μας το δεύτερο τεύχος του περιοδικού, που, όπως και το πρώτο, δεν έχει τίποτα να ζηλέψει από τις καλύτερες έκδόσεις της πρωτεύουσας. Αξίζει να διαβαστεί και να κυκλοφορήσει σ' όλη την Ελλάδα, αφού τα θέματά-του αγγίζουν προβλήματα που αφορούν όλες τις περιοχές του τόπου-μας. Η ποικιλία-του είναι εγγύηση γι' αυτούς που φοβούνται ότι παρόμοιες έκδόσεις δεν ξεφεύγουν συνήθως από τα στενά περιθώρια των «μικροπροβλημάτων ρουτίνας» μιας επαρχιακής πόλης. Συνεργασίες για το δικαίωμα της ελεύθερης λειτουργίας και έκφρασης των σωματείων, για τους αγρότες και τα προβλήματά-τους, για την τοπική αυτοδιοίκηση, για τη σχέση δημοκρατίας και τέχνης στην Ελλάδα, για τη μόλυνση του περιβάλλοντος, για θέατρο και βιβλία και για τόσα άλλα, δίνουν μόνο μια μικρή εικόνα του ποιός είναι ο γενικότερος προβληματισμός του

περιοδικού.

Από την άλλη μεριά έχουμε το **Αρμολόϊ**, μια τρίμηνη έκδοση με θέματα από το χωριό Πυρσόγιαννη και τα γύρω μαστοροχώρια, που εκδίδεται με τη συμπαράσταση της Προοδευτικής Ένωσης Πυρσόγιαννης.

Τα ξεχασμένα αυτά χωριά της Πίνδου, με τις πλούσιες παραδόσεις και τις ατέλειωτες ιστορικές μνήμες, βρίσκουν εδώ την έκφρασή-τους, μια κι έχουν να παρουσιάσουν μια για όλη την Ελλάδα: από την Πυρσόγιαννη και τα άλλα μαστοροχώρια κατάγονται οι περίφημοι μαστόροι (χτίστες), που η φήμη-τους ξεπέρασε κατά πολύ τα σύνορα της χώρας. Οι άνθρωποι αυτοί, που δημιούργησαν ακόμη και δική-τους γλώσσα (τα κουδαρίτικα), έχουν αφήσει στα χωριά-τους καταπληκτικά δείγματα της τέχνης-τους.

Το **Αρμολόϊ** λοιπόν έχει αναλάβει το βαρύ φορτίο να κάνει γνωστούς στο ευρύτερο κοινό τους παραδοσιακούς θησαυρούς λαϊκής αρχιτεκτονικής στα χωριά της Πίνδου, να θίξει τα προβλήματα που τα απασχολούν, καθώς και να πρόλαβει την ολοκλήρωση της εγκατάλειψής-της από την πολιτεία. Όντας σε άμεση και ζωντανή επαφή με το χώρο, θίγει το γενικότερο πρόβλημα της αξιοποίησης των πολιτιστικών δυνατοτήτων κάθε τόπου. Και τα μέχρι τώρα έξι τεύχη του περιοδικού δείχνουν ότι το «Αρμολόϊ» επιπελεί ένα πραγματικά εθνικό έργο.

Και κάτι ακόμη και τα δυο περιοδικά διακρίνονται για την αρτιότητα της έκδοσής-τους, την άψογη εμφάνιση, τη ζωντανία και τή μαχητικότητα της γραφής, σε σημείο να σκεπτόμαστε μήπως τα περιοδικά της πρωτεύουσας θα πρεπε να παραδειγματιστούμε από τέτοιες «επαρχιακές» έκδόσεις.

Η έφημερίδα **ΤΑ ΝΕΑ** στή στήλη «'Ακούω-θλέπω» έγραψε γιά τό δο τεῦχος μας τά παρακάτω:

ΕΝΑ ΛΑΜΠΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ: "Έχουμε στά χέρια μας τό δο τεῦχος τού περιοδικού **αρμολοί**, τρίμηνης έκδοσης με θέματα από τήν Πυρσόγιαννη ('Ηπείρου) και τά γύρω μαστοροχώρια, πού τυπώνεται στή Λάρισα. Μά τί περιοδικό είν' αύτό! «Εύχυμο και καθαρό», τό χαρακτήρισος ό του ΕΟΤ κ. Τάκης Λαμπρίας. Συμφωνούμε, γιά μία φορά μαζί του, και έπαυξάνουμε τόν έπαινο. Σ' αύτό τό τεῦχος κι ένα διαμάντι: ή άφήγηση τεσσάρων μαστόρων τής Πυρσόγιαννης, γιά τό ταξίδι τους στήν Περσία τό Νοέμβρη τού 1935, όπου δούλεψαν σκληρά και... γύρισαν περίπου απένταροι.

'Ακόμα: ένα άφιέρωμα στά πυρσογιαννίτικα τζάκια, μέ έγχρωμα τά μοτίβα τους - αριστουργήματα λαϊκής τέχνης. Εύγε.

Τό περιοδικό ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ* στίς 31.8.78 έγραψε γιά τό περιοδικό μας:

Ένα πολύ ένδιαφέρον περιοδικό μού ήρθε στά χέρια. Ένδιαφέρον και πολύ περιέργο. Λέγεται «Άρμολοί» και είναι μιά έκδοση με θέματα από τήν Πυρσόγιαννη (χωριό τής Ήπείρου) και τά γύρω μαστοροχώρια.

Άριστο τό περιεχόμενο, μέ θέματα πού έχουν σχέση με τή ζωή τών «μαστόρων» στά παραμυθένια χωριά τής Ήπείρου και φωτογραφικό ύλικό από τήν τέχνη τους. Αύτοί είναι πού κάνουν τά περίφημα γιλυπτά στίς πόρτες και τά ύπερθυρα τής Ήπείρου, καθώς και τήν «ξυλοδουλιά» στούς όντάδες και τά ταβάνια τών παραδοσιακών αύτών σπιτιών.

Ειναι άξιοι συγχαρητηρίων οι έκδότες τού περιοδικού «αρμολοί» γιά τήν προσπάθειά τους.

Η έφημερίδα **ΤΡΙΚΑΛΙΝΑ ΝΕΑ** μέ τίτλο «Περίσσευμα Καρδιᾶς» έγραψε γιά τό περιοδικό μας. (Τό κείμενο ύπογράφει ό Κώστας Διαβάτης).

-Γιά ένα περιοδικό θά σοῦ πώ σήμερα. «ΑΡΜΟΛΟΙ» λέγεται και είναι «τρίμηνη έκδοση με θέματα από τήν Πυρσόγιαννη και τά γύρω μαστοροχώρια». Δέν γνωρίζω αύτούς πού τό βγάζουνε. Τυχαία έμαθα τήν ύπαρξη του και ζήτησα νά μούτο στείλουνε. Τώρα πού άπλωντα τίς γραμμές αύτές, έχω μπροστά μου και χαίρουμαι τό δο φύλλο του.

Δέν είναι ένα συνηθισμένο περιοδικό, σάν και τά τόσα και τόσα πού βγαίνουν και χαραμίζουν τό χαρτί πάνω στό όποιο τυπώνονται.

Τούτο είναι κάτι άλλο! Θαρρεῖς

κι έχει μέσα του φωνή, ήρεμη, γαλήνια, γιομάτη μαγεία και ύπεροχους μουσικούς τόνους.

Φωνή πού ξέρει νά διηγέται, πού έχει δύναμη, πού ξέρει νά σέ πιάνει από τό χέρι και νά σέ σεργιανάσει πάνω στά μακρινά αύτά ήπειρωτικά χωριά, νά σοῦ δημιουργεῖ εύχαριστη διάθεση και νά σου δείχνει μέ ύπομονή και σοφία και φυσικές τους όμορφιές καθώς και κάθε άνθρωπινο έργο, πού μέ άφανταστο κέφι και μαστοριά ομιλέψωνε οι άγνοι άνθρωποι τού τόπου πού μπορεῖ νά μήν είχανε διπλώματα και περγαμηνές, είχανε ζημιάς

πλούσια καρδιά πού άπο μέσα της άνάβλυζε, πεντακάθαρο και όλόδροσο τό νεράκι τής δημιουργίας και τής όμορφας.

Κι αύτη τήν όμορφιά, οι άγνοι μαστόροι τών χωριών αύτων, τήν σκορπούσανε όπλοχωρα, σέ κάθε δρόμο, σέ κάθε γωνιά, σέ κάθε σπίτι, σέ κάθε δωμάτιο τοῦ σπιτιοῦ. Και καθώς ήσαν φτωχός ὁ τόπος και πάμφτωχοι οἱ κάτοικοι του, άναγκάζονταν οἱ φωτισμένοι αὐτοὶ ἀπό τό Θεό μαστόροι, νά ξεβγούνε ἔξω ἀπό τὸν τόπο τους σ' ἀναζήτηση δουλειᾶς κι ἐτοι ἀφήσαντα πολύτιμα ἔργα τῶν χεριών τοῦ μυαλοῦ και τῆς καρδιᾶς τους, ὥχι μόνο σέ διάφορες ἄκρες τῆς Ἑλλάδας, ἀλλά και στὸ ἔξωτερικό ἀκόμα.

Γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν λαμπρῶν αύτῶν ἀνθρώπων και θρεμένοι μέ

τό μάνα τοῦ μερακιοῦ τους εἶναι καθώς φαίνεται τόσο αὐτοὶ πού ἀποτελοῦν τήν όμάδα πού βγάζει τό περιοδικό στὴ Λάρισα ὅσο και οι συμπατριώτες τους τῆς «Προοδευτικῆς Ἐνώσεως Πυρσόγιαννης», πού τούς προσφέρουνε τή συμπαράστασή τους.

—Εἶπα πιό πάνω σημερινέ μου ἀναγνώστη ὅτι μίλησα γιά τό θαυμάσιο «Ἀρμολόϊ», ἐπειδή τό βλέπω σέ συσχετισμό με τά όμορφα Τρίκαλά μας και τήν περιοχή τους.

Δέν θά μπορούσαμε και μεῖς ἐδῶ, στὰ Τρίκαλα μας, νά κάνουμε αὐτό πού οι Πυρσογιαννίτες κάνανε; Νομίζω ὅτι ἡ ἀπάντηση εἶναι καταφατική.

Λίγο περίσσευμα όμως καρδιᾶς χρειάζεται και τίποτα ἄλλο. "Ολα τά ἄλλα εἶναι μπορετά.

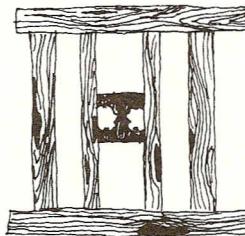
**Τό περιοδικό Ο ΠΟΛΙΤΗΣ
στή στήλη «ματιές στά ἐντυπα πού λάβαμε» ἔγραψε:**

‘Αρμολόι, τρίμηνη ἔκδοση μέθεματα ἀπό τήν Πυρσόγιαννη και τά γύρω μαστοροχώρια, 6, ’Ιούν. 1978. Μέ κάθε φορά βελτιωμένη ἑμφάνιση, τό «Ἀρμολόϊ» δημοσιεύει ἐνδιαφέροντα ντοκουμέντα και ἄρθρα γιά τό λαϊκό πολιτισμό τῆς περιοχῆς.

‘Αγαπητοί φίλοι,

Πήραμε και τό 6ο «Ἀρμολόϊ» –νά τά κατοσήσετε. Σωστό και νοικοκυρεμένο, ὥπως πάντα, σπάνιες ἀρετές και γιά πλουσιότερα σέ οἰκονομικά μέσα ἐντυπα.

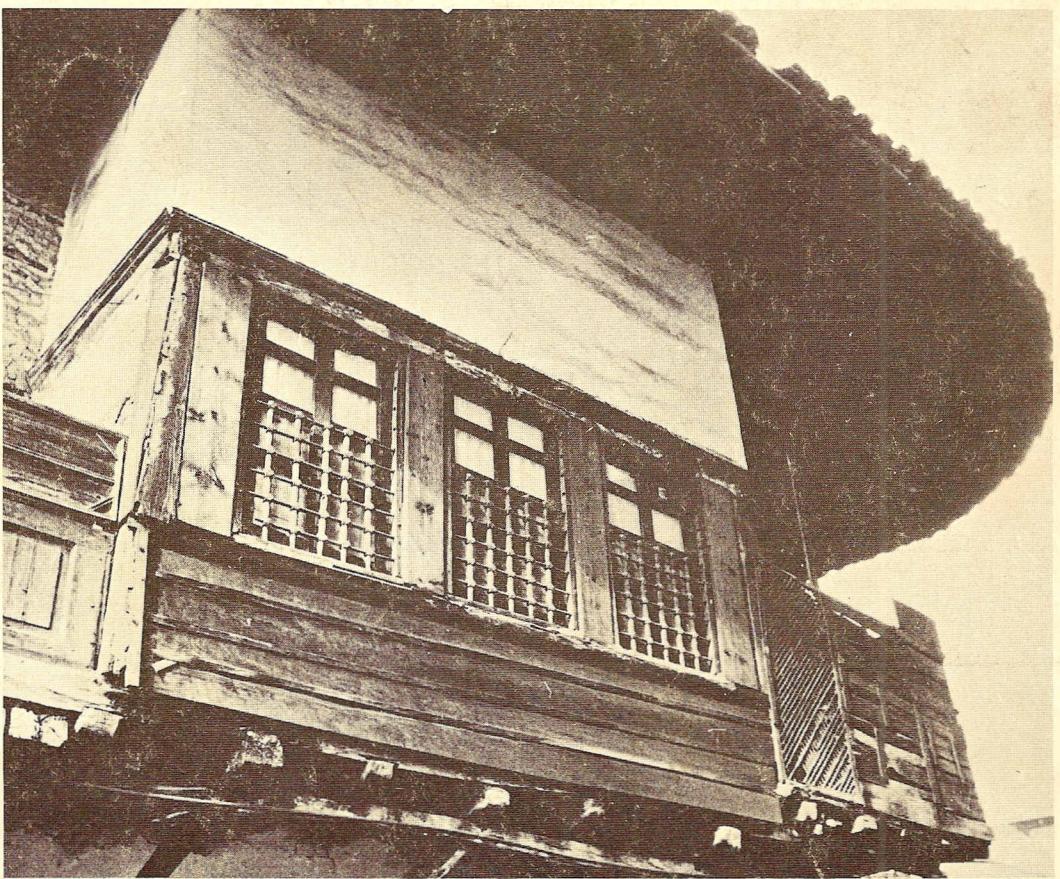
Στ. Παπαδόπουλος - Διευθυντής ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΥ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ «Β. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ»
ΝΑΥΠΛΙΟ

‘Αγαπητό ‘Αρμολόι
Και πάλι συγχαρητήρια γιά τό περιοδικό σας. Η ἔργασία πού γίνεται εἶναι γιά τά ἑλληνικά δεδομένα πρωτοφαγής και πρωτοπόρος. Είμαι στή διάθεσή σας γιά κάθε συνεργασία σχετικά μέ τήν “Ηπειρο.

Γιάνης Πατέλλης
Οἰκονομολόγος-Μηχανικός
’Αθήνα

Παράθυρα μέ ξύλινα καφασωτά.

Τίρανα,

19ος αιώνας.